

Geclusterd wonen: een ruimte voor ontmoeting?

Een studie naar de meerwaarde van geclusterde woonvormen voor het sociaal welbevinden in de woonomgeving.

Bevindingen op basis van een survey gehouden onder bewonersconsulenten en huurders van Woonzorg Nederland.

Arnhem, september 2023

Een samenwerking tussen:

Colofon

Geclusterd wonen: een ruimte voor ontmoeting?

Een studie naar de meerwaarde van geclusterde woonvormen voor het sociaal welbevinden in de woonomgeving.

Bevindingen op basis van een survey gehouden onder bewonersconsulenten en bewoners van Woonzorg Nederland.

In het kader van de lopende samenwerking tussen woningcorporatie Woonzorg Nederland, de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN), en de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e) wordt onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke sociale meerwaarde van geclusterde woonvormen voor senioren in de sociale huursector. De dataverzameling onder huurders van Woonzorg Nederland heeft plaatsgevonden in samenwerking met MAGIS Marketing & Research (<https://magis.nl/>).

Deze lopende samenwerking is onderdeel van DEEL (<https://deelacademy.nl/>). Leergemeenschap DEEL bestaat uit kennisinstellingen en praktijkpartners, zoals woningcorporaties, zorgorganisaties en bewonersinitiatieven, die samen optrekken bij het ontwikkelen van een slimme woonzorgomgeving.

De studie waarop deze rapportage is gebaseerd loopt van juni 2020 t/m mei 2024 en is gerelateerd aan het promotieonderzoek van de eerste auteur. In dit kader zijn op basis van de verzamelde data binnen dit project wetenschappelijke publicaties in wording. Voor meer informatie, neem contact op met DEEL Academy (info@deelacademy.nl) of Kim Hamers (kim.hamers@han.nl).

Arnhem, september 2023

Lectoraat Architecture in Health
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN)
Ruitenberglaan 26, 6826 CC Arnhem
Postbus 5375, 6802 EJ Arnhem

Auteurs:
Ir. Kim Hamers^{ab}
Dr. Nienke Moor^a
Prof.dr.ir. Masi Mohammadi^{ab}

^aLectoraat Architecture in Health, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN), Arnhem;

^bLeerstoel Smart Architectural Technologies, Technische Universiteit Eindhoven (TU/e), Eindhoven

Bron afbeeldingen voorpagina: Lectoraat Architecture in Health (HAN)

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	4
2	Verkenning woningvoorraad Woonzorg Nederland	10
3	Verkenning huurderspopulatie	14
4	Burencontact	18
5	Sociale cohesie	34
6	Sociale eenzaamheid	38
7	Burenhulp	42
8	Samenvattend	54
	Referenties	59
	Dankwoord	60

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

Bron afbeelding: Centre for ageing better. www.pexels.com

Geclusterd wonen

Demografische en maatschappelijke ontwikkelingen leiden tot een groeiende groep senioren die langer zelfstandig moet (en wil) blijven wonen. Daarbij wordt vanuit het landelijk beleid ingezet op de norm 'zelf als het kan; thuis als het kan; digitaal als het kan' ([brief-inzake-programma-wonen-ondersteuning-en-zorg-voor-ouderen-wozo](#)). Het bestaande woningaanbod is echter zowel in aantal als in geschiktheid ontoereikend. Ook woningcorporaties voelen de urgentie om passende woningen voor deze groeiende groep senioren te realiseren. Om de samenredzaamheid¹ onder deze groep senioren te bevorderen zetten steeds meer woningcorporaties in op geclusterd wonen, waarbij de sociale component van het wonen als een belangrijke randvoorwaarde wordt gezien. De hoop is dat een woonomgeving die ontmoetingen tussen bewoners faciliteert, leidt tot meer burenccontact en een sterkere sociale samenhang onder bewoners, waardoor bewoners zich minder vaak eenzaam voelen, een oogje bij elkaar in het zeil houden, en elkaar helpen indien dat nodig is.

In dit onderzoek definiëren we een geclusterde woonvorm als een woongebouw bestaande uit tenminste 3 zelfstandige wooneenheden waarbij een gezamenlijke ontmoetingsruimte in het woongebouw aanwezig is. De mate waarin bewoners participeren in en betrokken zijn bij de organisatie van de woongemeenschap verschilt tussen vormen van geclusterd wonen.

Vanuit de literatuur zijn er zeer voorzichtige aanwijzingen dat intensieve vormen van geclusterd wonen, zoals cohousing en centraal wonen, een sociaal-ruimtelijke context bieden waarin ontmoetingen tussen en gemeenschapsvorming onder bewoners worden bevorderd (Williams, 2005). Dit zou mogelijk kunnen doorwerken naar meer burenhulp en een verminderd risico op sociale eenzaamheid (Choi & Paulsson, 2011; Pedersen, 2015; Markle et al., 2015). In deze voorbeelden, die veelal betrekking hebben op vrije huur en koopwoningen, hebben bewoners er echter bewust voor gekozen om deel uit te maken van een woongemeenschap, waarbij er veelal sprake is van (on)uitgesproken gedeelde normen en waarden en/of een gedeelde leefstijl. Bewoners participeren in de gemeenschap en beslissingen worden in onderling overleg (veelal in consensus) genomen. Daarbij zijn bewoners vaak actief betrokken bij de organisatie van de woongemeenschap, zoals het beheer en onderhoud van de gedeelde ruimten en het organiseren van activiteiten voor bewoners. De condities in de sociale huursector zijn echter anders dan in de vrije huur- of koopsector. Zo kunnen huurders hun medebewoners meestal niet kiezen en hebben ze veelal minder inspraak en verantwoordelijkheid bij het beheer en de organisatie van de woongemeenschap. Wel kunnen in de woningvoorraad van woningcorporaties verschillende varianten van geclusterd wonen worden onderscheiden, welke verschillen naar de mate waarin bewoners 'samenwonen' vanuit ruimtelijk, sociaal én organisatorisch perspectief. De vraag is of deze varianten van geclusterd wonen een meerwaarde hebben als het gaat om contact en de saamhorigheid tussen bewoners en het samen zelfredzaam zijn van de bewonersgroep.

De vraag die in deze rapportage beantwoord zal worden is de volgende:

Resultaten (diverse varianten van) geclusterd wonen in meer contact en cohesie onder bewoners, en werkt dit door in meer burenhulp en een verminderd risico op eenzaamheid?

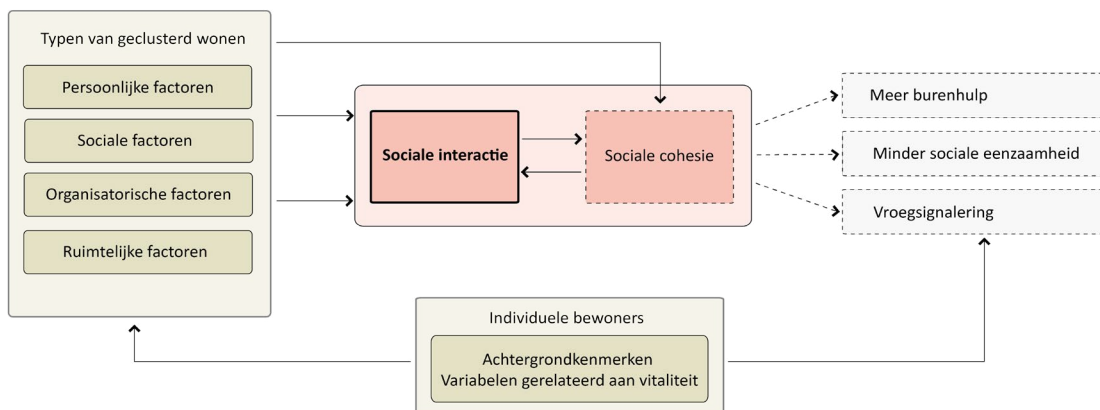
¹ Samenredzaamheid gaat over het vermogen van individuen om zich in te zetten voor het welzijn van de grotere (woon)gemeenschap (Ministerie van Volksgezondheid, 2022, p.6).

Ruimtelijke, organisatorische en sociale factoren in relatie tot ontmoeten

Vanuit de literatuur weten we dat bepaalde ruimtelijke, sociale en organisatorische kenmerken van de woonomgeving mogelijk gerelateerd zijn aan (de gelegenheid tot) ontmoeten (McCamant & Durrett, 2011; Williams, 2005). *Ruimtelijke factoren* die hierbij een rol kunnen spelen zijn onder andere het aantal bouwlagen (en daarmee veelal samenhangend de schaal) van het gebouw en de aanwezigheid van gemeenschappelijke ruimten voor bewoners in het gebouw, zoals een ontmoetingsruimte, keuken en/of eetruimte. Deze gemeenschappelijke ruimten bieden bewoners een fysieke plek in het woongebouw waar (georganiseerde) ontmoetingen tussen bewoners kunnen plaatsvinden. *Organisatorische factoren* gerelateerd aan ontmoetingen en gemeenschapsvorming hebben betrekking op de mate van inspraak en verantwoordelijkheid van bewoners bij de organisatie van sociale en ruimtelijke aspecten van de woonomgeving. Immers als bewoners betrokken zijn bij het aanbod en de organisatie van activiteiten en de inrichting, het gebruik en het beheer van gemeenschappelijke ruimtes, biedt dit mogelijkheid voor contact met medebewoners. Een relevante *sociale factor* betreft de samenstelling van de bewonersgroep naar vitaliteit. Een bewonersgroep met een goede balans tussen bewoners die in staat zijn om actief aan de gemeenschap bij te dragen en bewoners die (iets meer) hulpbehoevend zijn, is van belang bij de duurzaamheid van een gemeenschap. Het conceptueel model² dat hieraan ten grondslag ligt, en is gerelateerd aan wat hierboven reeds is beschreven, wordt weergegeven in figuur 1.1.

Methode en dataverzameling

Om antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen geven is er in samenwerking met Woonzorg Nederland op verschillende manieren data verzameld over 1) kenmerken van woongebouwen gericht op zelfstandig wonen en 2) de beleving en de behoeften van huurders met betrekking tot burenhulp en aspecten van (sociaal) welbevinden. Hiervoor zijn verschillende methoden toegepast, waaronder een enquête onder bewonersconsulenten, een secundaire analyse van bestaande vastgoeddata van Woonzorg Nederland en een enquête onder zelfstandig wonende huurders van Woonzorg Nederland. De combinatie van deze typen kwantitatieve data maakten het mogelijk om sociale voorkeuren en gedragsaspecten van huurders woonachtig in verschillende woonvormen met elkaar te vergelijken. De opgedane inzichten op basis van de kwantitatieve data worden op meerdere plekken in dit rapport geïllustreerd met inzichten uit semigestructureerde interviews met bewoners van twee wooncomplexen van Woonzorg Nederland die zijn gehouden in de eerste helft van 2022.

Figuur 1.1 Conceptueel model

² Conceptueel model opgesteld en getoetst binnen het promotieonderzoek van de eerste auteur.

Data over kenmerken van woongebouwen

Voordat we antwoord kunnen geven op de vraag of (specifieke) varianten van geclusterd wonen contact en sociale cohesie onder bewoners kunnen bevorderen hebben we eerst meer zicht moeten krijgen op de woningvoorraad van Woonzorg Nederland in relatie tot de potentie voor ontmoeten. Hiervoor zijn relevante ruimtelijke, sociale en organisatorische kenmerken van gebouwen, gerelateerd aan het stimuleren van contact tussen bewoners, in kaart gebracht. Deze data is in 2020 middels een survey-onderzoek onder bewonersconsulenten en een secundaire analyse van bestaande vastgoeddata van Woonzorg Nederland verzameld.

Bewonersconsulenten zijn regelmatig op locatie en hebben hierdoor goed zicht op de gebouwen en de bewoners die hier wonen. Middels een online vragenlijst hebben zij in juli t/m september 2020 vragen beantwoord over de gebouwen binnen hun portefeuille. Aan bewonersconsulenten die de vragenlijst niet voor (een deel van) de gebouwen in hun portefeuille ingevuld hebben is in juni 2022 nogmaals een uitnodiging per e-mail verstuurd. De vragen hebben o.a. betrekking op ruimtelijke, organisatorische en sociale kenmerken van de gebouwen, zoals de aanwezigheid van gedeelde ruimten, de mate van inspraak en verantwoordelijkheid van bewoners in de woongemeenschap, en de samenstelling van de bewonersgroep naar vitaliteit. Hierbij zijn alleen woongebouwen en/of grondgebonden woningen meegenomen met daarin (ook) woningen voor zelfstandig wonende huurders. Woongebouwen of bouwdelen met intramurale eenheden zijn buiten beschouwing gelaten.

In dit project wordt gewerkt met het technisch complex als onderzoekseenheid, wat refereert naar “een (verzameling) vastgoedobject(en) met hetzelfde bouwjaar binnen een administratief complex”. Het administratieve complex is “het hoogste niveau binnen de vastgoedadministratie, betreffende een verzameling vastgoedobjecten op één of meerdere aaneengesloten kadastrale percelen” (Handboek vastgoed Woonzorg Nederland). Op het niveau van het technisch complex is de data zowel verzameld als geanalyseerd. Als er in de rapportage wordt gesproken over ‘gebouw’ of ‘complex’ dan refereert dit dus naar de schaal van het technisch complex.

In totaal zijn 133 bewonersconsulenten benaderd. Uiteindelijk is er op deze manier data verzameld over gebouwkenmerken van 470 technische complexen. Deze zijn vervolgens gekoppeld aan de bestaande vastgoeddata van Woonzorg Nederland. Op basis van dit gekoppelde databestand is naar patronen binnen de woningvoorraad van Woonzorg Nederland gezocht waarbij woongebouwen met (deels) vergelijkbare ruimtelijke, sociale en/of organisatorische kenmerken samen een groep vormen. De groepen vertegenwoordigen daarmee specifieke varianten van (geclusterd) wonen, welke variëren naar de potentiële geschiktheid voor het bevorderen van ontmoeting (Hamers et al., 2023). In hoofdstuk 2 worden deze varianten verder beschreven.

Data over eigenschappen, voorkeuren en gedragingen van bewoners

Om uitspraken te kunnen doen over de mogelijke meerwaarde van (varianten van) geclusterd wonen is er informatie onder zelfstandig wonende huurders van Woonzorg Nederland verzameld. In opdracht van Woonzorg Nederland heeft onderzoeksbureau MAGIS 14.921 zelfstandig wonende huurders van Woonzorg Nederland (hoofdbewoners met een geldig e-mail adres) benaderd. MAGIS heeft per e-mail een uitnodiging voor

deelname aan de online enquête gestuurd. Na afloop heeft MAGIS bewoners ouder dan 85 jaar telefonisch benaderd om te waarborgen dat de data niet alleen representatief is naar geslacht en woontype, maar ook naar leeftijd. Bewoners zijn gevraagd naar onder andere de frequentie en aard van het burenccontact, ervaren sociale cohesie binnen het woongebouw, (sociale) eenzaamheid en burenhulp. Ook werden respondenten gevraagd naar hun persoonlijke kenmerken, zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, gezondheid en sociale voorkeuren.

Van de 14.921 benaderde zelfstandig wonende huurders van Woonzorg Nederland hebben 3.712 bewoners de vragenlijst (bijna volledig) ingevuld teruggestuurd. Dit komt neer op een respons van circa 25%. Na het opschonen van het ruwe databestand en het exclu-deren van bewoners jonger dan 55 jaar blijven er 2.963 respondenten over. Van deze 2.963 huurders hebben we ook gegevens over het gebouw waarin zij wonen. De analyses die onderliggend zijn aan dit rapport zijn dan ook gebaseerd op deze 2.963 respondenten.

Effecten van WAAR men woont, onafhankelijk van WIE er woont

De tabellen en figuren in het rapport hebben steeds betrekking op bivariate verbanden tussen factoren (bijv. kruistabellen). De achterliggende analyses zijn echter steeds gebaseerd op multivariate regressie analyses, waarbij we effecten van WAAR men woont hebben kunnen schatten, gecontroleerd voor WIE er woont. Met andere woorden: we hebben in zoverre dat we dat kunnen uitgesloten dat gevonden verbanden tussen type woonvorm en sociale uitkomstmaten (zoals burenccontact) eigenlijk veroorzaakt worden door een verschil in samenstelling van de bewonersgroep. Voor een verdere toelichting op de dataverzameling en de analysemethode kan contact opgenomen worden met de betrokken onderzoekers van het lectoraat Architecture in Health van de Hogeschool Arnhem en Nijmegen (contact: kim.hamers@han.nl).

Opbouw van het rapport

De rapportage is opgedeeld in verschillende hoofdstukken. Hoofdstuk 2 start met een overzicht en bijbehorende korte uitleg van de onderscheiden varianten van (geclusterd) wonen binnen de vastgoedvoorraad van Woonzorg Nederland. Hoofdstuk 3 beschrijft de verkenning van de huurderspopulatie. Hoofdstuk 4 gaat in op mogelijke verschillen tussen deze varianten naar de frequentie en de aard van burenccontact onder bewoners. Hoofdstuk 5 heeft betrekking op de sociale cohesie of verbondenheid die bewoners ervaren in hun woongebouw. In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de sociale eenzaamheid die wordt ervaren door bewoners. Hoofdstuk 7 gaat vervolgens in op het ontvangen dan wel verlenen van burenhulp. Tot slot wordt de rapportage afgesloten met een conclusie en daaruit voortkomend een aantal aandachtspunten voor de praktijk van woningcorporaties.

In de rapportage worden de resultaten van de survey onder zelfstandig wonende huurders van Woonzorg Nederland besproken. Indien bij het bespreken van de resultaten wordt gesproken over 'bewoners' wordt er naar de respondenten gerefereerd (de huurders die de vragenlijst hebben ingevuld).

Leeswijzer

In de verschillende hoofdstukken worden gekleurde tekstkaders gebruikt om uitleg te geven over het project, de methode, of om aandacht te geven aan een opvallende bevinding. Daarnaast worden de paragrafen waarin wordt ingegaan op de verschillende woonvormen en burenccontact, cohesie, sociale eenzaamheid, of burenhulp ondersteund met een pop-up (“klik hier voor een omschrijving van de geclusterde woonvormen”). Op deze wijze kan, indien gewenst, het overzicht van de geclusterde woonvormen (en relevante kenmerken) in beeld komen.

HOOFDSTUK 2

VERKENNING WONINGVOORRAAD

WOONZORG NEDERLAND

Bron afbeelding: Lectoraat Architecture in Health (HAN)

Dit hoofdstuk beschrijft varianten van niet-geclusterde en geclusterde woonvormen die zijn gebaseerd op de woningvoorraad van Woonzorg Nederland voor zelfstandig wonende senioren. Deze varianten zijn beschreven aan de hand van hun ruimtelijke, organisatorische en sociale kenmerken en daaruit voortvloeiend de potentie voor het stimuleren van contact en gemeenschapsvorming. Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven zijn deze varianten gebaseerd op informatie vanuit het perspectief van bewonersconsulenten.

Varianten van (geclusterd) wonen in de woningvoorraad van Woonzorg Nederland

Iets meer dan 30% van de wooneenheden voor zelfstandig wonende senioren die worden verhuurd door Woonzorg Nederland behoort tot een niet-geclusterde woonvorm. Het gaat hier om 1. grondgebonden woningen, 2. laagbouw gebouwen zonder ontmoetingsruimte (maximaal vier bouwlagen) of 3. hoogbouw gebouwen zonder ontmoetingsruimte (vanaf 5 bouwlagen). In deze niet-geclusterde woonvormen kunnen bewoners in sommige gevallen gebruik maken van een ontmoetingsruimte in een nabijgelegen gebouw of verpleeghuis.

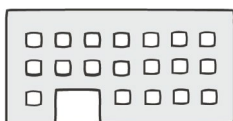
Daarnaast zien we dat iets minder dan 70% van de wooneenheden in onze dataset behoort tot een bepaalde variant van geclusterd wonen, waar tenminste één gemeenschappelijke (ontmoetings)ruimte in het gebouw aanwezig is. De vier varianten van geclusterd wonen die zijn onderscheiden verschillen van elkaar naar de potentie om ontmoeten en gemeenschapsvorming te bevorderen. In de volgende alinea's worden ten eerste de drie varianten van niet-geclusterd wonen kort besproken, om vervolgens de vier varianten van geclusterd wonen kort toe te lichten.

NIET-GECLUSTERDE WOONVORMEN

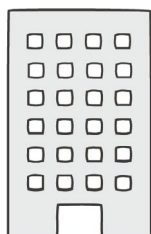
GRONDGEBONDEN WONINGEN

De grondgebonden woningen behoren tot de niet-geclusterde woonvormen. Tot de grondgebonden woningen behoren bijvoorbeeld tussenwoningen en bungalows.

LAAGBOUW GEBOUWEN ZONDER ONTMOETINGSRUIMTE

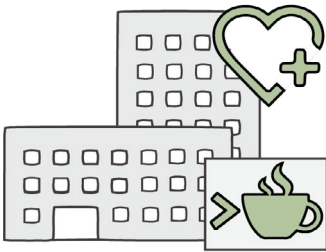
Woongebouwen die tot deze niet-geclusterde woonvorm behoren hebben geen ontmoetingsruimte of andere gedeelde ruimte, zoals een eetruimte of keuken, voor bewoners. Deze relatief kleinschalige woongebouwen zijn maximaal 4 bouwlagen hoog.

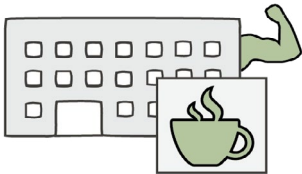
HOOGBOUW GEBOUWEN ZONDER ONTMOETINGSRUIMTE

Deze niet-geclusterde woonvorm karakteriseert zich door voornamelijk hoogbouw gebouwen (vanaf 5 bouwlagen) zonder ontmoetingsruimte. Dit type gebouwen komt relatief vaker voor in (zeer) sterk stedelijke gebieden.

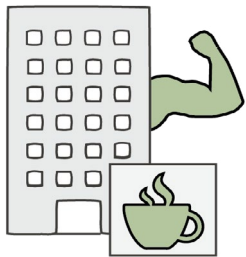
GECLUSTERDE WOONVORMEN

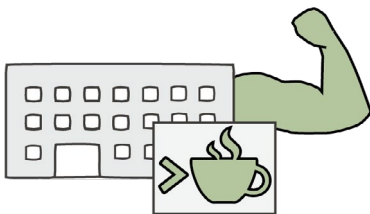
De eerste geclusterde woonvorm, **RUIMTE VOOR ONDERSTEUNING**, kenmerkt zich door de aanwezigheid van gemeenschappelijke ruimten, zoals een ontmoetingsruimte en vaak ook een keuken en/of eetruimte. Deze woongebouwen zijn vaker (zeer) grootschalig van aard en betreffen zowel laag- als hoogbouw gebouwen. In deze gebouwen bevinden zich vaker dan in de andere woonvormen intramurale eenheden en zijn er relatief vaak zorg en/of welzijnsvoorzieningen in het gebouw gesitueerd. Vanuit het perspectief van bewonersconsulenten lijkt hier veelal een relatief kwetsbare doelgroep te wonen die geen of nauwelijks inspraak heeft in of verantwoordelijkheid heeft voor de organisatie en het beheer van de woongemeenschap. Alhoewel ontmoetingen tussen bewoners in deze woonvorm worden ondersteund lijkt de woongemeenschap meer *voor* dan *door* bewoners georganiseerd te worden.

De tweede variant van geclusterd wonen, **RUIMTE VOOR RECREATIE**, betreft voornamelijk laagbouw gebouwen (maximaal 4 bouwlagen) waar een ontmoetingsruimte en soms ook een keuken en/of eetruimte aanwezig is. Volgens bewonersconsulenten zijn bewoners van deze variant met name betrokken bij het aanbod en de organisatie van activiteiten en in veel mindere mate bij het gebruik en beheer van de gemeenschappelijke ruimte(s).

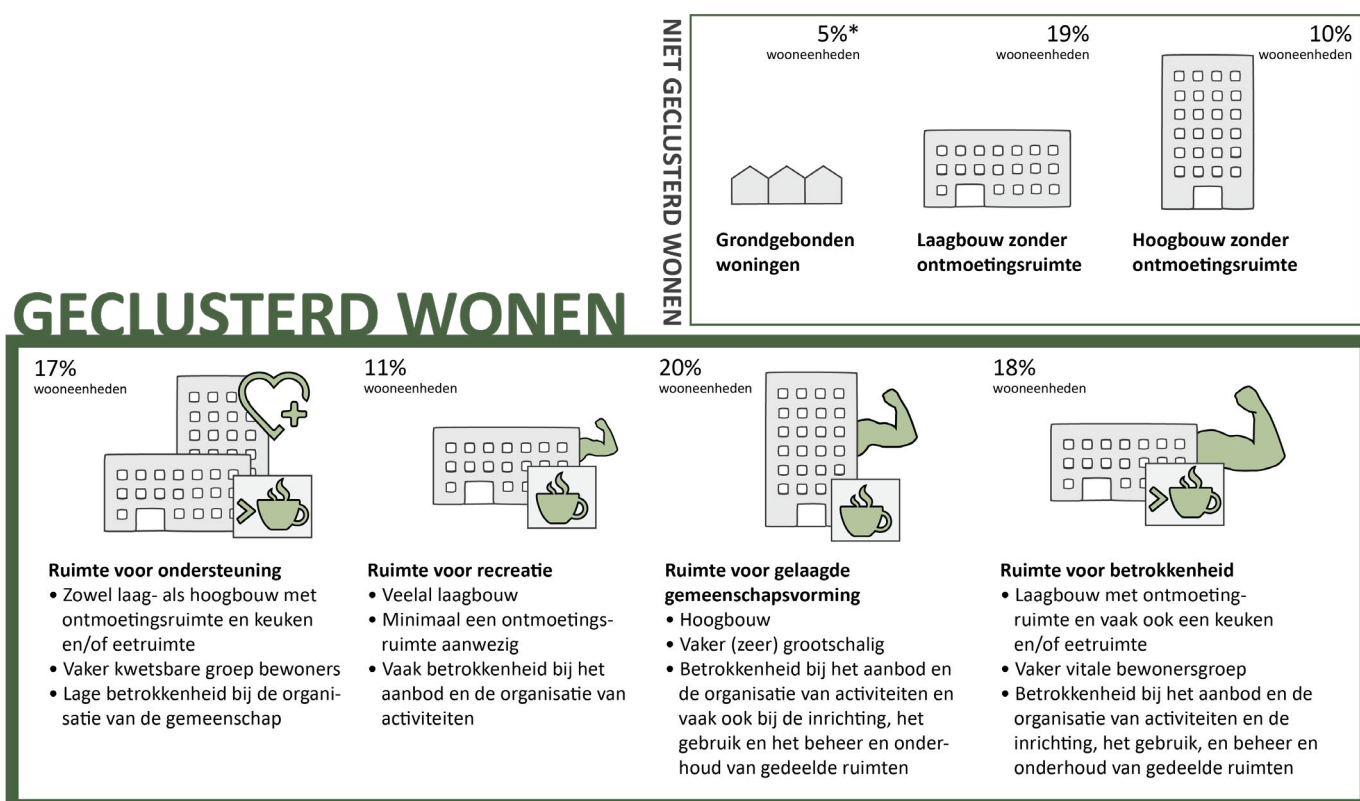

De derde variant van geclusterd wonen, **RUIMTE VOOR GELAAGDE GEMEENSCHAPSVORMING**, bestaat uit hoogbouw gebouwen (minimaal 5 bouwlagen) met een ontmoetingsruimte in het eigen gebouw. Deze woongebouwen zijn vaker (zeer) grootschalig van aard. Vanuit organisatorisch oogpunt lijkt deze variant voldoende gelegenheid tot ontmoeting en gemeenschapsvorming te bieden; bewonersconsulenten geven aan dat bewoners veelal betrokken zijn bij het aanbod en de organisatie van activiteiten en (in iets mindere mate) bij de inrichting, het gebruik en het beheer van de gemeenschappelijke ruimten.

De laatste variant **RUIMTE VOOR BETROKKENHEID** betreft laagbouw gebouwen (maximaal 4 bouwlagen) met een ontmoetingsruimte en vaak ook een gemeenschappelijke keuken en/of eetruimte in het eigen gebouw. Bewonersconsulenten ervaren de bewonersgroep als relatief vitaal, wat gerelateerd kan zijn aan de zelforganiserende capaciteiten van de bewonersgroep. Zij geven aan dat bewoners in deze variant relatief vaak betrokken zijn bij zowel de organisatie rondom activiteiten als bij de inrichting, het gebruik en het beheer van gemeenschappelijke ruimten. Deze variant lijkt vanuit zowel ruimtelijk, sociaal als organisatorisch perspectief de meeste potentie te hebben voor het stimuleren van ontmoeting en gemeenschapsvorming onder bewoners.

De hiervoor beschreven niet-geclusterde en geclusterde woonvormen voor zelfstandig wonende senioren binnen de woningvoorraad van Woonzorg Nederland zijn in figuur 2.1 weergegeven met de desbetreffende kenmerkende eigenschappen.

*Deze verdeling heeft betrekking op de populatie technische complexen waar data van beschikbaar is. Van circa 16% van de wooneenheden is geen data van de bewonersconsulent ontvangen.

Figuur 2.1 Overzicht van de (niet-)geclusterde woonvormen binnen de woningvoorraad van Woonzorg Nederland.

HOOFDSTUK 3

VERKENNING HUURDERSPOPULATIE

Bron afbeelding: Olia Danilevich. www.pexels.com

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verkenning van de huurderspopulatie. Omdat we bewoners in verschillende (geclusterde) woonvormen met elkaar willen vergelijken als het gaat om sociale ervaringen en gedragingen in de woonomgeving nemen we naast gebouwkenmerken ook kenmerken van huurders mee in dit onderzoek. Naast deze sociale ervaringen en gedragingen van huurders gaat het hierbij om meer algemene achtergrondkenmerken van bewoners, zoals leeftijd, opleiding en geslacht, kenmerken gerelateerd aan (fysieke, sociale en financiële) kwetsbaarheid, en kenmerken gerelateerd aan de sociale houding en motivatie van bewoners. Deze bewonerskenmerken zijn middels een enquête onder huurders van Woonzorg Nederland in kaart gebracht (zie p. 8) en in de analyse meegenomen om te controleren voor de samenstelling van de bewonersgroep naar relevante persoonlijke kenmerken. Dit wordt gedaan zodat we beter grip kunnen krijgen op de meerwaarde van (varianten van) geclusterd wonen (effect van *hoe* men woont), zonder dat dit toegeschreven kan worden aan verschillen in de samenstelling van de bewonersgroep naar de hierboven genoemde persoonlijke kenmerken (effect van *wie* er woont).

Hieronder geven we voor de persoonlijke kenmerken die we in ons onderzoek hebben opgenomen een korte beschrijving. Informatie over het meten van de sociale ervaringen en gedragingen van de huurders komt in de afzonderlijke hoofdstukken (met de thema's contact, ervaren cohesie, sociale eenzaamheid en burenhulp) aan bod. Een meer uitgebreide beschrijving en details over de precieze operationalisering van de persoonlijke kenmerken van huurders verschijnen op termijn in een wetenschappelijke publicatie, gerelateerd aan het promotieonderzoek van auteur Kim Hamers.

Achtergrondkenmerken van bewoners

De persoonlijke achtergrondkenmerken geslacht, leeftijd en het opleidingsniveau zijn mogelijk van invloed op de frequentie en aard van het burenccontact, de mate waarin cohesie en sociale eenzaamheid worden ervaren, en de mate waarin burenhulp wordt ontvangen dan wel verleend.

Geslacht

Bewoners is gevraagd naar hun geslacht (man, vrouw, anders, wil ik niet zeggen), waarbij vrouwen score 1 krijgen toebedeeld (0-1).

Leeftijd

De leeftijd van bewoners is berekend op basis van het door hen opgegeven geboortjaar, waarbij de volgende leeftijdscategorieën zijn aangehouden: 1. 55-64 jaar, 2. 65-74 jaar, 3. 75-84 jaar, 4. 85 jaar en ouder.

Opleiding

Bewoners zijn gevraagd naar de hoogste opleiding die ze met een diploma hebben afgerond. Deze antwoorden zijn vervolgens ingedeeld in drie categorieën: 1. Lager opgeleid (geen onderwijs gevolgd of afgemaakt, basisonderwijs, lbo, praktijkonderwijs, vso, vmbo, lwoo, mavo), 2. Middelbaar opgeleid (havo, vwo, gymnasium, atheneum, mbo), 3. Hoger opgeleid (hbo, wo).

Kenmerken gerelateerd aan kwetsbaarheid

Verskillende vormen van kwetsbaarheid zouden een belemmerende werking kunnen hebben op onder andere het aangaan en onderhouden van (buur)contacten en verdere participatie in de woongemeenschap.

Hulp bij persoonlijke verzorging en/of verpleging

Een eerste indicator voor fysieke kwetsbaarheid is of huurders al dan niet minimaal 1 keer per week hulp krijgen bij de persoonlijke verzorging en/of verpleegkundige zorg, door professionals, vrijwilligers of bekenden (0-1).

Belemmerd bij het doen van activiteiten

Als een tweede indicator voor fysieke kwetsbaarheid is huurders gevraagd naar de mate waarin problemen met de gezondheid ze in de weg staan bij het doen van activiteiten binnen- en buitenshuis. Huurders die hierbij (zeer) veel belemmeringen ervaren krijgen score 1 (0-1).

Eenpersoonshuishouden

Mensen die alleen wonen (0-1) hebben mogelijk een verhoogd risico op sociale kwetsbaarheid.

Weinig tot geen contact met anderen

Als een tweede indicator van sociale kwetsbaarheid is meegenomen welke huurders weinig tot geen contact hebben met familie, vrienden en/of kennissen buiten de directe woonomgeving (0-1).

Financiële kwetsbaarheid

Financiële problemen kunnen zorgen voor stressklachten en gerelateerde problemen, welke kunnen doorwerken in het dagelijks leven van mensen. Huurders die aangaven in de afgelopen 12 maanden enige of grote moeite te hebben gehad om van het inkomen van het huishouden rond te komen beschouwen we als relatief financieel kwetsbaar (0-1).

Kenmerken gerelateerd aan de sociale houding en motivatie van huurders en de aansluiting die zij ervaren met hun medehuurlers

Extraverte persoonlijkheid

Persoonlijke kenmerken, zoals de mate waarin iemand open staat voor contact met anderen, zou positief gerelateerd kunnen zijn aan burenccontact. Een belangrijke voorspeller van een pro-sociale houding is de mate waarin een persoon een extraverte persoonlijkheid heeft. Dit is gemeten middels een bestaande schaal waarbij bewoners 13 stellingen zijn voorgelegd waarop men met 1. ja en 2. nee kon antwoorden.

Sociale motivatie woonplek

Ook de motivatie voor de keuze van de woonplek (0-1) zou een rol kunnen spelen bij onder andere het contact met burens en cohesie. Personen die bewust vanuit sociale beweegredenen voor een woonplek kiezen, zoals de activiteiten die in het gebouw plaatsvinden, staan wellicht vaker open voor contact met burens. Dit zou ook kunnen gelden voor mensen die aangeven voor de plek te hebben gekozen vanwege het wonen met gelijkgestemden of vanwege een prettige sfeer onder bewoners.

Woonduur

De woonduur zou positief gerelateerd kunnen zijn aan het contact met buren, de ervaren cohesie, en ontvangen en/of verlenen van burenhulp. Immers kan het tijd vergen om buren te leren kennen. Woonduur is ingedeeld in drie categorieën: 1. Korter dan 1 jaar, 2. Tussen de 2 en 7 jaar, en 3. Langer dan 7 jaar.

Normen en waarden

Tot slot zouden mensen die het gevoel hebben dat hun normen en waarden aansluiten op die van de bewonersgroep wellicht eerder geneigd zijn een band met elkaar op te bouwen. Gedeelde normen en waarden zou dan ook positief gerelateerd kunnen zijn aan onder andere burencontact en cohesie. Op de stelling "Ik heb dezelfde normen en waarden als mensen die bij mij in het gebouw wonen" konden bewoners met een 5-puntsschaal antwoorden (1. Helemaal mee eens tot 5. Helemaal mee oneens). Een nieuwe (0-1) variabele is aangemaakt waarbij score 1 staat voor bewoners met soortgelijke normen en waarden.

In de volgende hoofdstukken gaan we in op de resultaten van het onderzoek en komt aan bod wat er in de diverse (geclusterde) woonvormen speelt onder bewoners, hoe zij het contact met medebewoners en de sociale samenhang binnen de bewonersgroep ervaren.

A photograph of an older man with a grey beard and glasses, wearing a green hoodie, white t-shirt, and tan pants with green rubber boots. He is holding a black mug. A younger woman with blonde hair in a ponytail, wearing a yellow long-sleeved shirt, blue denim overalls, and black rubber boots, is holding a white mug. They are standing in a grassy field with a dense forest of green trees in the background. The scene is brightly lit, suggesting a sunny day.

HOOFDSTUK 4 BURENCONTACT

Bron afbeelding: Greta Hoffman. www.pexels.com

Hoe (vaak) hebben bewoners contact?

Contact tussen bewoners bestaat uit persoonlijke ontmoetingen, telefonische en schriftelijke contacten, maar ook uit contact via bijvoorbeeld e-mail, chat, app- of sms berichten.

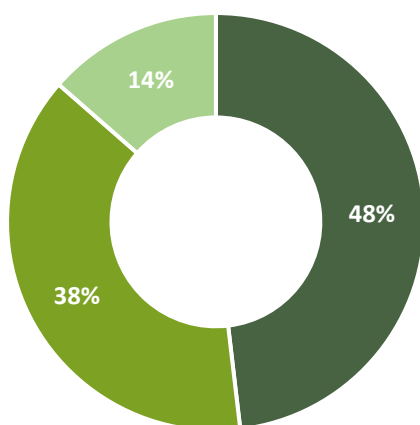
Figuur 4.1 geeft het percentage bewoners weer dat aangeeft 1. (bijna) dagelijks contact, 2. regelmatig contact (wekelijks tot maandelijks) en 3. geen of weinig contact (minder dan 1 keer per maand) met medebewoners te hebben. Van de groep bewoners die tenminste regelmatig contact met hun medebewoners heeft, maakt iets minder dan de helft (ook) gebruik van digitale middelen ten behoeve van dit burenccontact.

Bewoners die weinig tot nooit contact hebben vormen een specifieke en relatief geïsoleerde groep. Op pagina 21 wordt hier verder op ingegaan.

Welke bewoners hebben (bijna) dagelijks contact?

Als we kijken naar de groep bewoners die op zijn minst regelmatig burenccontact heeft, dan valt allereerst op dat indicatoren van sociale kwetsbaarheid negatief gerelateerd zijn aan de frequentie van contact. Bewoners die alleen wonen en bewoners die weinig contact hebben met familie, vrienden en/of kennissen hebben minder vaak contact met hun medebewoners dan bewoners die samenwonen en bewoners met voldoende contacten buiten de directe woonomgeving.

De sociale houding en motivatie van bewoners zijn de belangrijkste voorspellers van de mate van burenccontact. Bewoners die uit sociale overwegingen voor hun woonplek hebben gekozen en bewoners met een meer extraverte persoonlijkheid hebben vaker (bijna) dagelijks contact met medebewoners dan bewoners waarbij dit niet het geval is.

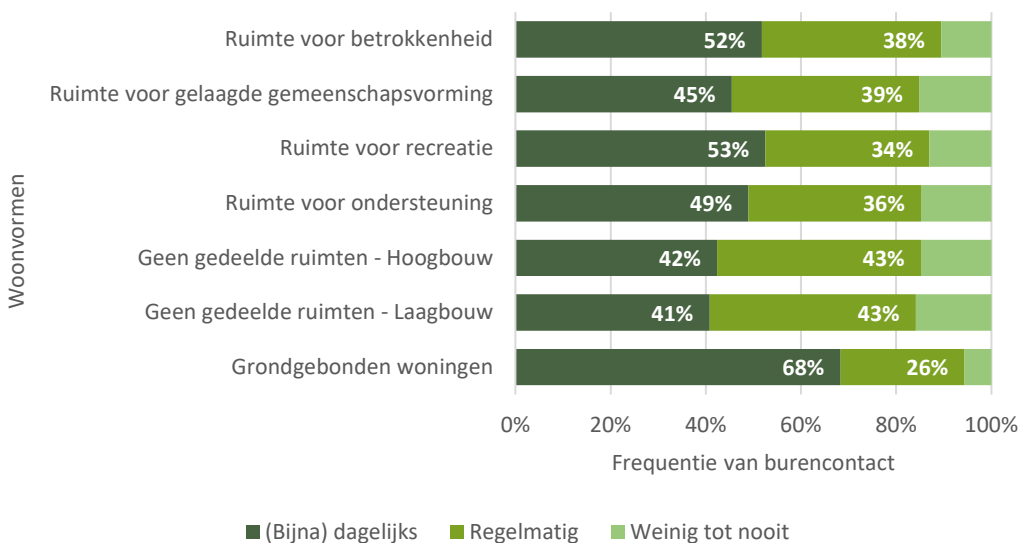
■ (Bijna) dagelijks ■ Regelmatig ■ Weinig tot nooit

Figuur 4.1 Frequentie contact met medebewoners. Verdeling in percentages, N=2963.

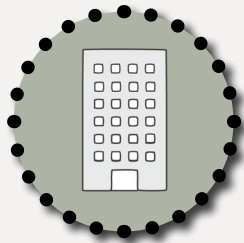
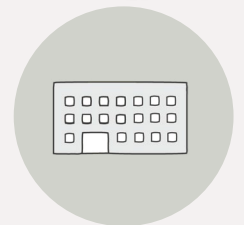
Woonvormen en contact

Voor de groep bewoners die niet kan of wil participeren speelt de woonomgeving nauwelijks een rol in het faciliteren van contact. Voor de groep bewoners die dit wel kan of wil is de woonomgeving welzeker van invloed op de mate van het burenccontact. Bewoners die wonen in de geclusterde woonvormen *Ruimte voor ondersteuning*, *Ruimte voor recreatie* en *Ruimte voor betrokkenheid* hebben vaker (bijna) dagelijks contact dan huurders die wonen in de niet-geclusterde wooncomplexen. Dit gaat eveneens op voor bewoners van *Grondgebonden woningen*, waar het contact met buurtbewoners relatief het meest frequent is (figuur 4.2).

(Bijna) dagelijks contact met medebewoners komt relatief vaak voor in de geclusterde woonvormen. Dit komt mede omdat bewoners hier vaker deelnemen aan (georganiseerde) activiteiten die veelal plaatsvinden in een ontmoetingsruimte (zie ook 'Activiteiten voor iedereen' op pagina 22). In de geclusterde woonvormen *Ruimte voor betrokkenheid* en *Ruimte voor recreatie* zien we dat ook de relatief hoge betrokkenheid van bewoners bij de organisatie van de woongemeenschap het contact tussen medebewoners lijkt te bevorderen (zie ook 'Samen aan de slag' op pagina 25). Bewoners die af en toe samen iets organiseren voor andere bewoners of samenwerken aan het onderhouden of verbeteren van de woonomgeving geven aan meer contact te hebben met hun medebewoners. Naast contact in collectief verband of tijdens het samenwerken met (enkele) bewoners vinden er ook andere vormen van contact tussen bewoners plaats, zoals spontane ontmoetingen of (geplande) ontmoetingen tussen (slechts enkele) bewoners. In de *Grondgebonden woningen* hebben bewoners minder vaak contact met elkaar via collectieve vormen van georganiseerd ontmoeten, maar lijkt het contact met burens juist vaak spontaan tot stand te komen.

Figuur 4.2 Frequentie contact met medebewoners naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963

REFERENTIE

GECLUSTERDE WOONVORMEN

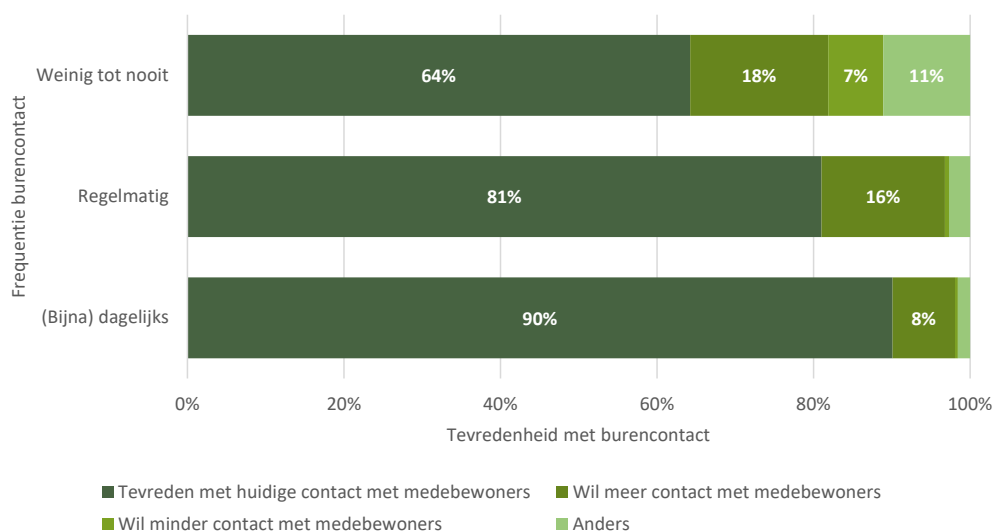

Welke bewoners hebben weinig tot geen burenccontact?

Figuur 4.1 laat zien dat bijna 14% van de bewoners aangeeft weinig tot nooit contact te hebben met medebewoners (minder dan 1 keer per maand). Deze groep bewoners lijkt minder open te staan voor contact of vaker problemen te ervaren bij het aangaan van contact. Bewoners met een meer introvert karakter en bewoners waarbij de sociale aspecten van de woonomgeving niet hebben meegespeeld in de keuze van de woonplek, hebben vaker weinig tot geen burenccontact. Dit geldt ook voor bewoners die sociaal kwetsbaar zijn. Daarnaast hebben bewoners die alleen wonen en bewoners die aangeven zich belemmerd te voelen bij het aangaan en onderhouden van contact vaker weinig tot geen burenccontact. Deze groep bewoners ervaart tevens meer sociale eenzaamheid dan bewoners met meer burenccontact.

Eenzijds lijkt deze groep bewoners met weinig burenccontact meer moeite te hebben om aansluiting te vinden bij hun medebewoners. Anderzijds lijkt een aanzienlijk deel daar ook geen behoefte aan te hebben. Dit beeld wordt ondersteund door figuur 4.3. Circa 65% van de bewoners die geen of weinig burenccontact heeft zegt hiermee tevreden te zijn. 7% van de bewoners die geen of weinig contact met burens heeft geeft aan zelfs minder contact te willen. De vraag is of deze groep bewoners die minder contact zou willen dan wel tevreden is met het (zeer) beperkte contact met burens in het algemeen weinig behoefte heeft aan contact of dat dit specifiek geldt voor het contact met hun medebewoners. Uit de open respons van de bewoners die aangeven geen of weinig burenccontact te hebben (11%) blijkt in ieder geval dat ze vaker geen aansluiting hebben met hun medebewoners of hier zelfs problemen mee ervaren. Slechts 18% van de bewoners met geen of weinig burenccontact geeft aan meer contact te willen hebben met medebewoners. Deze laatste groep lijkt wel te willen maar niet te kunnen participeren, om welke reden dan ook.

Sociaal-ruimtelijke interventies in de woonomgeving, zoals het creëren van aantrekkelijke plekken voor ontmoeting, blijken voor de groep bewoners met geen of weinig burenccontact waarschijnlijk weinig effectief (zonder aanvullende interventies). Het merendeel van deze groep heeft immers helemaal geen behoefte aan (meer) contact met hun medebewoners. En voor het deel dat hier wel voor openstaat is er een reden dat ze het contact nu nog niet zijn aangegaan. Deze belemmering zal eerst weggenomen of verminderd moeten worden.

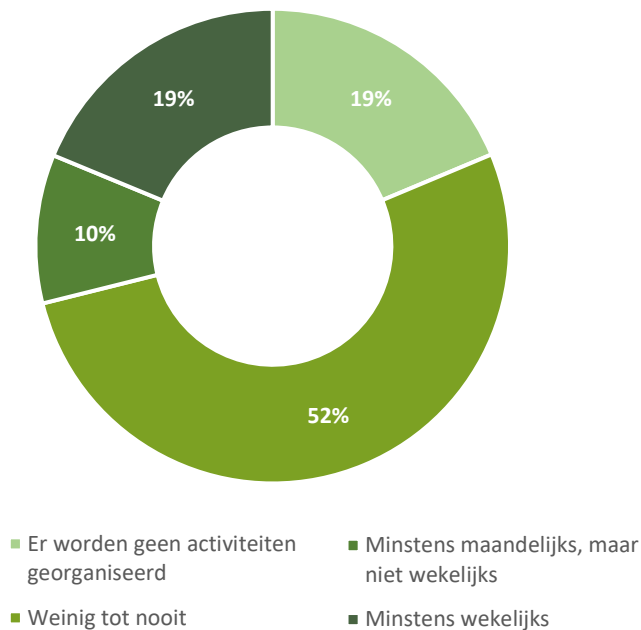

Figuur 4.3 De frequentie van het contact met medebewoners in relatie tot de tevredenheid met dit contact. Verdeling in percentages, N=2963.

Contact via deelname activiteiten

Activiteiten voor iedereen?

Georganiseerde activiteiten bieden bewoners gelegenheid om met anderen in contact te komen. Figuur 4.4 laat zien dat 19% van de bewoners op wekelijkse basis deelneemt aan activiteiten voor bewoners, en nog eens 10% op regelmatige basis, maar niet wekelijks. Bijna een vijfde van de bewoners geeft aan dat er in hun woongebouw geen activiteiten georganiseerd worden (of zijn hier niet van op de hoogte). Bewoners die regelmatig deelnemen aan (georganiseerde) activiteiten geven in de verdiepende gesprekken die we met ze hebben gevoerd aan dat ze niet alleen vaker contact met medebewoners hebben, maar dat het contact ook vaker verder gaat dan alleen groeten of een praatje maken. Het lijkt erop dat voor de groep bewoners die hiervoor open staat (georganiseerde) activiteiten gelegenheid bieden om de band met burens te verstevigen.

Figuur 4.4 De frequentie van deelname aan activiteiten door bewoners. Verdeling in percentages, N=2963.

Bron afbeelding: Wellness gallery catalyst foundation. www.pexels.com

Deelname activiteiten in de verschillende (geclusterde) woonvormen

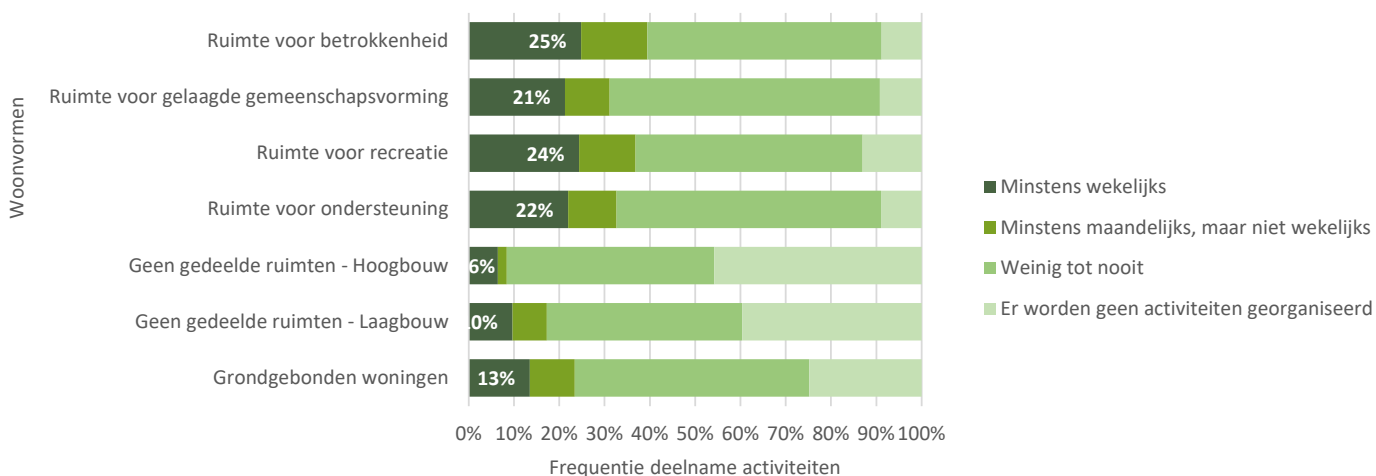
Bewoners van de geclusterde woonvormen geven vaker aan dat zij deelnemen aan (georganiseerde) activiteiten dan bewoners van de niet-geclusterde woonvormen (figuur 4.5). Tevens valt op dat bewoners van de niet-geclusterde woonvormen vaker aangeven dat er geen aanbod van (georganiseerde) activiteiten is, waardoor deze groep bewoners simpelweg ook minder vaak de optie heeft om hier gebruik van te maken. In het geval er activiteiten in een ander (nabijgelegen) gebouw plaatsvinden, lijken bewoners hier iets minder vaak gebruik van te maken vergeleken met wanneer deze in het eigen gebouw plaatsvinden. Mogelijk komt dit doordat zij minder goed op de hoogte zijn van het aanbod van activiteiten in dit gebouw.

“

En morgen is het vrijdag? Dan zegt de één “bingo” en de ander zegt “kaarten”. Maar hoe dan ook, ik ben d'r. En waarom ik naar de spelletjesavond ga, dat weet ik niet...Nou ja, ik krijg zo een beetje kennissen. Verder ben ik erg gek op voetballen. Hé, ja, zit ik in mijn uppie voor de televisie voetbal te kijken. Dat vind ik wel niet zo leuk, maar ik kijk altijd wel. Maar dan is er ook weleens de televisie in de grote zaal aan en dan zitten daar mensen te kijken. Dan komt er iemand bij me en zegt: “Maar jij houdt zo van voetbal?” Ik zeg “ja”. Die zegt: “Kom maar hier kijken, dat is gezelliger!” Nou, dan zit je met een man of vijf, zes daar, en dat is gezelliger.

Uit een interview met een bewoonster in de leeftijdscategorie 75 jaar en ouder

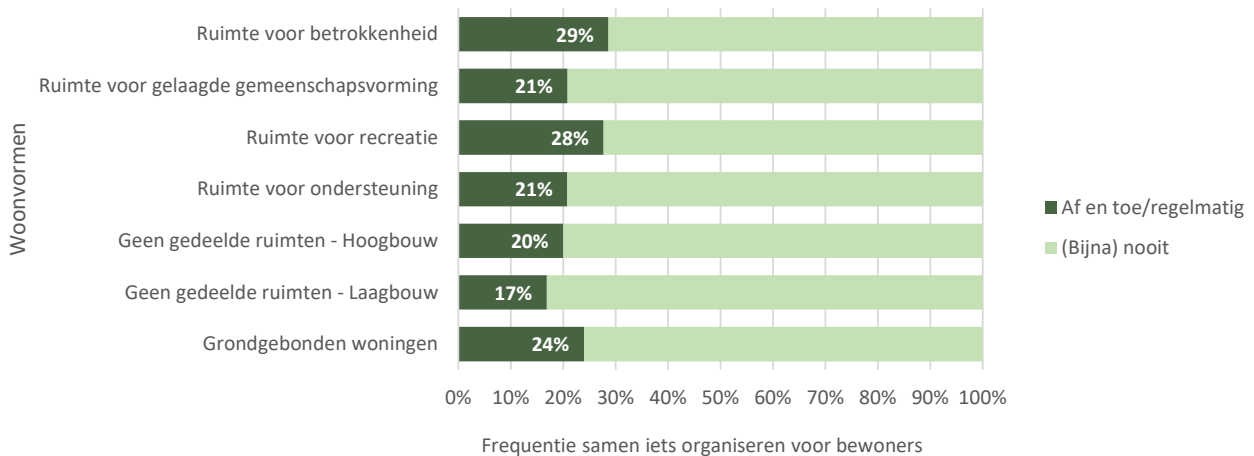
”

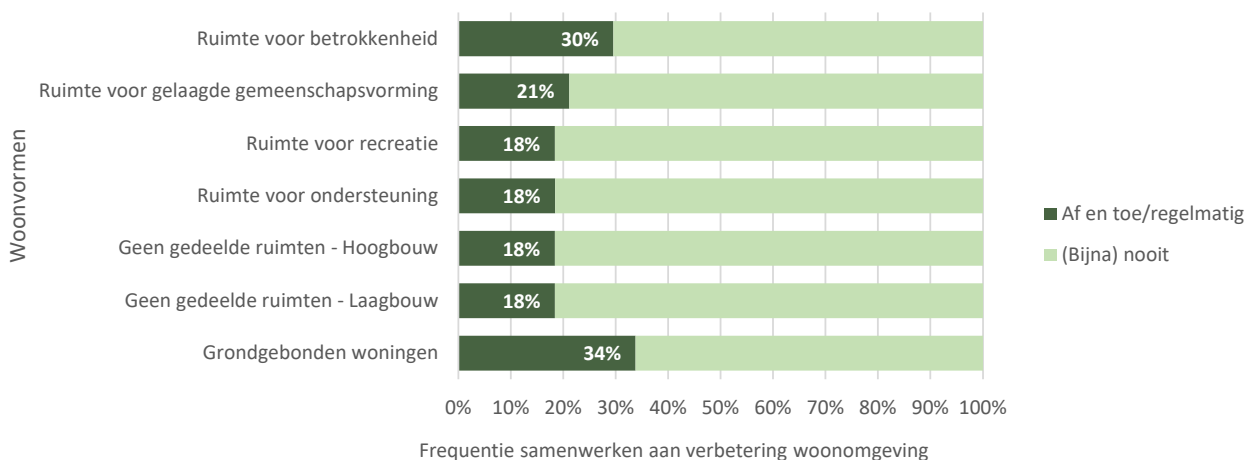
Figuur 4.5 Frequentie van deelname aan activiteiten naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963.

Samen aan de slag

Samenwerken met medebewoners biedt gelegenheid tot contact en kan de betrokkenheid die bewoners ervaren met de woongemeenschap vergroten. Ongeveer 22% van alle bewoners geeft aan in de laatste 6 maanden samen iets met mensen uit het woongebouw georganiseerd te hebben, zoals een feest, bijeenkomst of activiteit. Figuur 4.6 laat zien dat dit relatief vaker voorkomt in de geclusterde woonvormen *Ruimte voor recreatie* en *Ruimte voor betrokkenheid*, waar een ontmoetingsruimte in het gebouw deze activiteiten of bijeenkomsten kan faciliteren. Ook geeft circa 22% van alle bewoners aan dat zij in de laatste 6 maanden hebben samengewerkt met medebewoners bij het onderhouden of verbeteren van de gemeenschappelijke ruimten in het gebouw en/of de tuin. Dit komt relatief vaker voor in de *Grondgebonden woningen* en de geclusterde woonvorm *Ruimte voor betrokkenheid* (figuur 4.7).

Figuur 4.6 Percentage bewoners dat af en toe / regelmatig iets organiseert voor bewoners naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963.

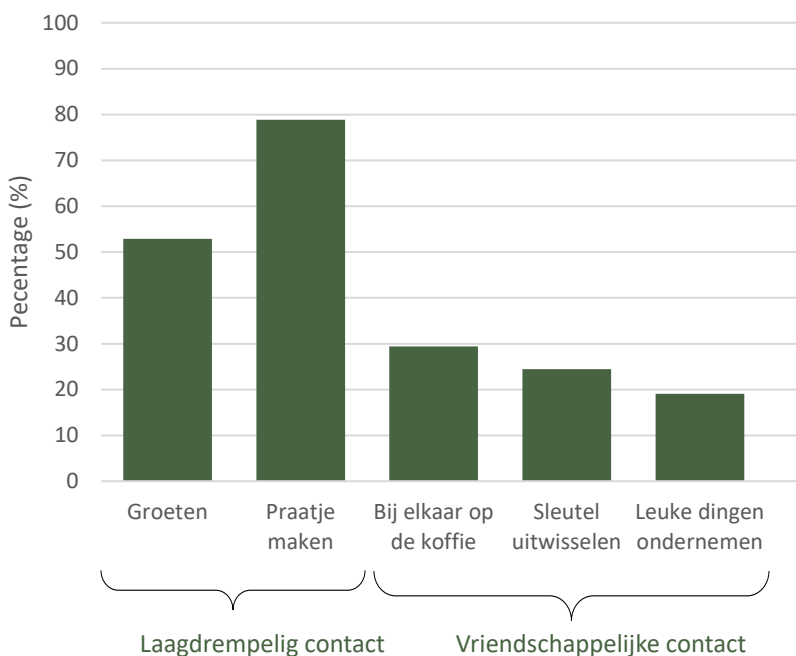

Figuur 4.7 Percentage bewoners dat af en toe / regelmatig samenwerkt aan het verbeteren van de woonomgeving naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963.

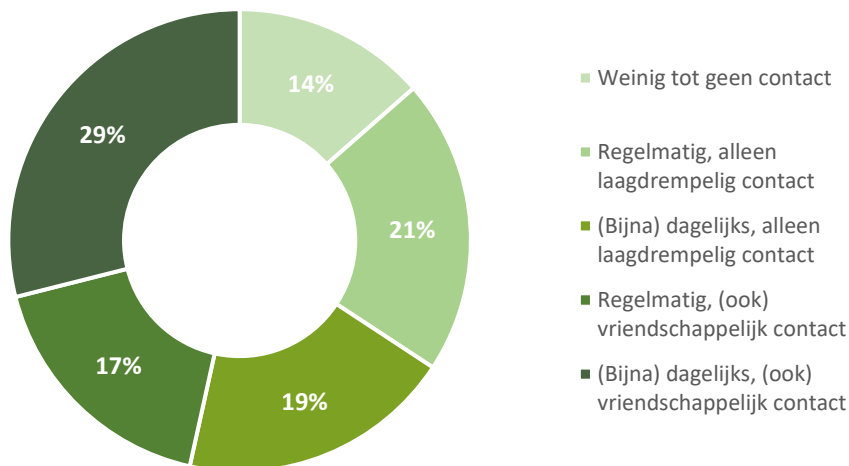
Waar bestaat burenccontact uit?

We zijn niet alleen benieuwd naar hoe vaak bewoners contact met elkaar hebben, maar ook naar de aard van burenccontact. De aard van het contact zegt immers iets over de omgang en de intimiteit van de band tussen personen. Hierbij onderscheiden we laagdrempelig en meer vriendschappelijk contact. Laagdrempelig contact is gerelateerd aan spontane en toevallige ontmoetingen en bestaat uit groeten en/of een praatje maken. Meer vriendschappelijk contact is vaker gerelateerd aan geplande ontmoetingen of activiteiten die een vertrouwensband veronderstellen en bestaat onder andere uit het bij elkaar op de koffie komen, sleutels uitwisselen en/of samen leuke dingen doen. Vormen van laagdrempelig contact, zoals groeten of een praatje maken, worden het vaakst genoemd door bewoners die op regelmatige basis contact hebben met medebewoners. Hoewel vormen van meer vriendschappelijk contact logischerwijs minder vaak voorkomen geeft figuur 4.8 aan dat bijna 30% van de bewoners bij medebewoners over de vloer komt en geeft 19% aan leuke dingen met medebewoners te ondernemen.

Hoe de aard van het contact samengaat met de frequentie van het burenccontact is weergegeven in figuur 4.9. Hieruit blijkt dat van de bewoners die contact met medebewoners hebben 29% zowel (bijna) dagelijks als meer vriendschappelijk contact heeft met medebewoners. Van de bewoners die regelmatig contact met hun medebewoners hebben geeft 17% aan dat dit contact (ook) vriendschappelijk van aard is.

Figuur 4.8 Aard van het contact met medebewoners. Verdeling in percentages, N=2963.

Figuur 4.9 Frequentie en aard van het contact met medebewoners. Verdeling in percentages, N=2963.

“

Sinds dat ik hier ben gekomen heb ik wel hele goede vriendschappen gemaakt. Die zijn hier ontstaan. Als je naar een 55-plus woning waar je zelfstandig woont verhuist, dan heb je eigenlijk nog niet door dat je met z'n allen door één deur gaat. En omdat je met z'n allen door één deur gaat en er koffiemomenten zijn, ontstonden er al heel gauw vriendengroepjes. Dat is natuurlijk net als bij een vereniging. Je kan niet met iedereen vriendjes zijn, maar dat selecteert zich eigenlijk vanzelf. Die vriendschappen zijn heel prettig en we letten ook op elkaar. Dat vind ik ook wel belangrijk, al gebeurt het bij de één minder als bij de andere.

Uit een interview met een bewoonster in de leeftijdscategorie 65-74 jaar.

”

Welke bewoners hebben (ook) meer vriendschappelijk burecontact?

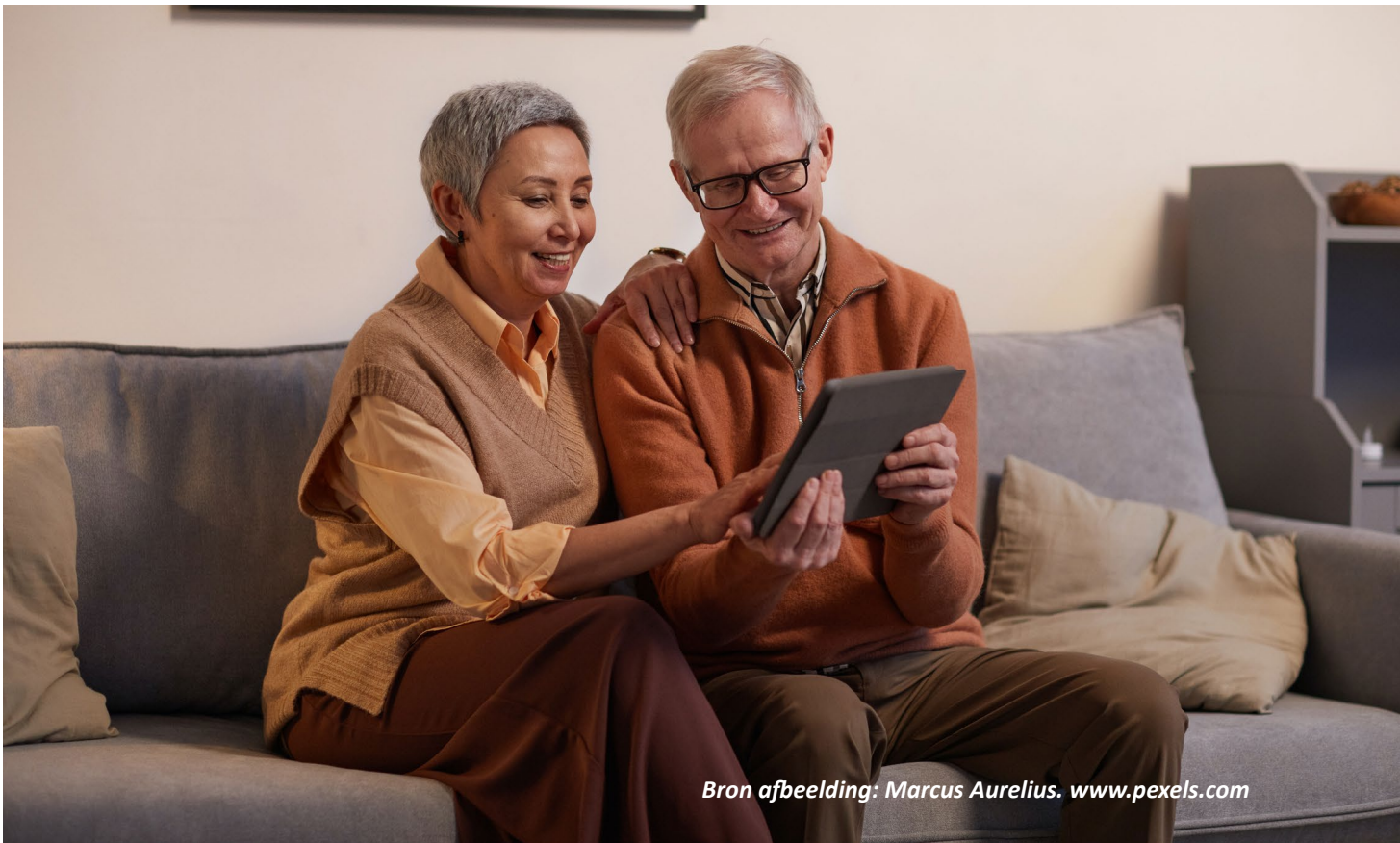
Vrouwen hebben in vergelijking met mannen vaker (ook) vriendschappelijk contact met medebewoners. Daarentegen zien we dat bewoners in de leeftijdscategorie van 55-64 jaar minder vaak (ook) vriendschappelijk contact met hun medebewoners hebben dan bewoners in de oudere leeftijdscategorieën. Belangrijke voorspellers voor het type contact met medebewoners hebben van doen met de sociale houding van bewoners. Bewoners die vanuit sociale beweegredenen voor de woonplek hebben gekozen en bewoners met een meer extravert karakter hebben relatief vaak (ook) vriendschappelijk contact met medebewoners. Tot slot speelt de woontijd van bewoners een rol. Bewoners die minder dan een jaar geleden in hun huidige woning zijn getrokken hebben minder vaak (ook) vriendschappelijk burecontact. Dit laat zien dat het leren (her)kennen van medebewoners en het bouwen aan relaties in de woonomgeving tijd vraagt.

Minder vriendschappelijk contact in Hoogbouw zonder ontmoetingsruimte

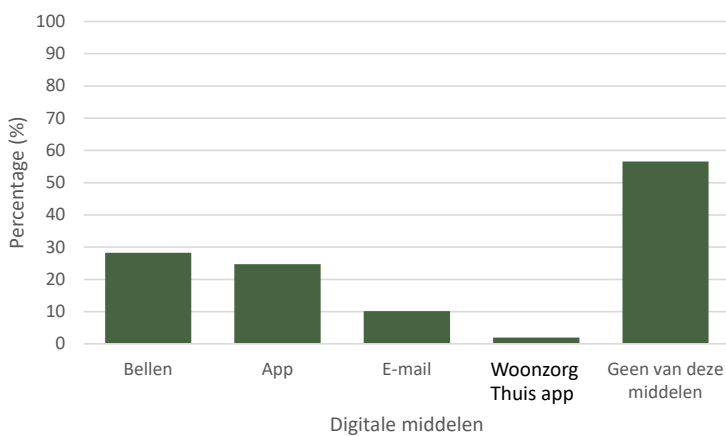
De aard van het contact tussen medebewoners lijkt niet sterk te verschillen tussen de meeste woonvormen. Wel zien we dat één woonvorm hierin negatief afwijkt van de andere woonvormen. In *Hoogbouw gebouwen zonder ontmoetingsruimte* hebben bewoners minder vaak (ook) vriendschappelijk contact met medebewoners dan bewoners in andere al dan niet geclusterde woonvormen (figuur 4.10).

Figuur 4.10 Het percentage van de bewoners dat op regelmatige basis contact heeft met medebewoners dat (ook) vriendschappelijk contact bestaat, naar woonvorm. Verdeling in percentages, N = 2551.

Bron afbeelding: Marcus Aurelius. www.pexels.com

Figuur 4.11 Het percentage bewoners dat gebruik van digitale middelen. Verdeling in percentages, N = 2963.

Digitale middelen

Iets minder dan de helft van de bewoners geeft aan gebruik van digitale middelen te maken bij het contact met medebewoners. Ongeveer een kwart van de bewoners geeft aan met medebewoners te appen of deel uit te maken van een appgroep met (een deel van) de bewonersgroep (figuur 4.11). Ook geeft iets minder dan 30% aan met medebewoners te bellen, en in mindere mate te videobellen. Iets meer dan de helft van de bewoners geeft aan op geen van deze manieren contact met andere bewoners te hebben. Deze groep heeft ofwel geen tot zelden contact met burens of het burenccontact bestaat enkel uit persoonlijke ontmoetingen.

De keerzijde van contact

Burencontact wordt vooral met positieve zaken geassocieerd, zoals gezelligheid, een oogje bij elkaar in het zeil houden en elkaar helpen. Maar waar mensen dicht bij elkaar wonen en gewild of ongewild met elkaar te maken hebben kan contact ook een keerzijde hebben. Daarentegen kan een woonomgeving waar mensen meer op zichzelf zijn samengaan met een meer onverschillige houding jegens de ander.

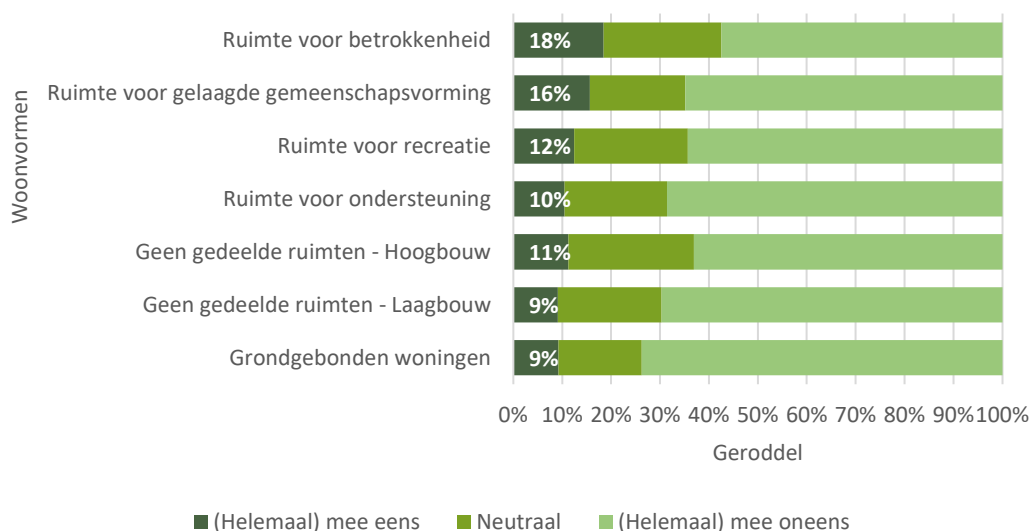
Circa 5% van de bewoners geeft aan onvoldoende privacy in het gebouw te ervaren en bijna 7% vindt dat ze vaak door medebewoners op de vingers worden gekeken. Het wonen in elkaars nabijheid kan tevens situaties opleveren waarin er gelegenheid is om zich aan ander(en) te ergeren of van mening te verschillen, wat tot uiting kan komen in geroddeld en zelfs meningsverschillen of ruzie. Circa 13% van de bewoners geeft aan het idee te hebben dat er over hem/haar geroddeld wordt door medebewoners. En bijna één op de tien bewoners (ongeveer 9%) heeft zelfs ruzie of onlangs ruzie gehad met één of meer mensen in het gebouw. Hoewel conflicten niet heel veel voorkomen, kan dit tot vervelende en ongemakkelijke situaties voor (enkele) bewoners leiden.

Negatieve aspecten van contact komen in alle woonvormen in ongeveer gelijke mate voor. Een uitzondering hierop is het geroddeld tussen bewoners (figuur 4.12). Dit komt relatief vaak voor in de geclusterde woonvorm *Ruimte voor betrokkenheid* en in iets mindere mate in *Ruimte voor gelaagde gemeenschapsvorming* waar bewoners ook relatief veel contactmomenten met elkaar hebben (al dan niet georganiseerd).

Hoewel iets van wrijving en meningsverschillen onderdeel zijn van menselijke relaties en hand in hand gaan met betrokkenheid, moet dit niet de overhand krijgen. Uit gesprekken die zijn gevoerd met bewonersconsulenten kwam naar voren dat conflicten tussen bewoners kunnen zorgen voor een negatieve impact op de groepsdynamiek. Daarbij kan het lastig zijn en tijd vergen om een ontstane negatieve sfeer onder bewoners te verbeteren. In interviews die zijn gehouden met bewoners wordt dit beeld ondersteund. Wrijving onder bewoners kan ervoor zorgen dat men zich meer afzijdig houdt of zich zelfs helemaal terugtrekt uit de woongemeenschap.

Nou, omdat het zo stroef gaat. Op dit moment vind ik het inderdaad wel minder prettig, ja. Want dan ga je in de ontmoetingsruimte erbij zitten en dan komt er niemand meer naast je zitten. En dan denk je van "ja, moet ik nou iets zeggen of moet ik niks zeggen?"

Uit een interview met een bewoner in de leeftijdscategorie 65-74 jaar.

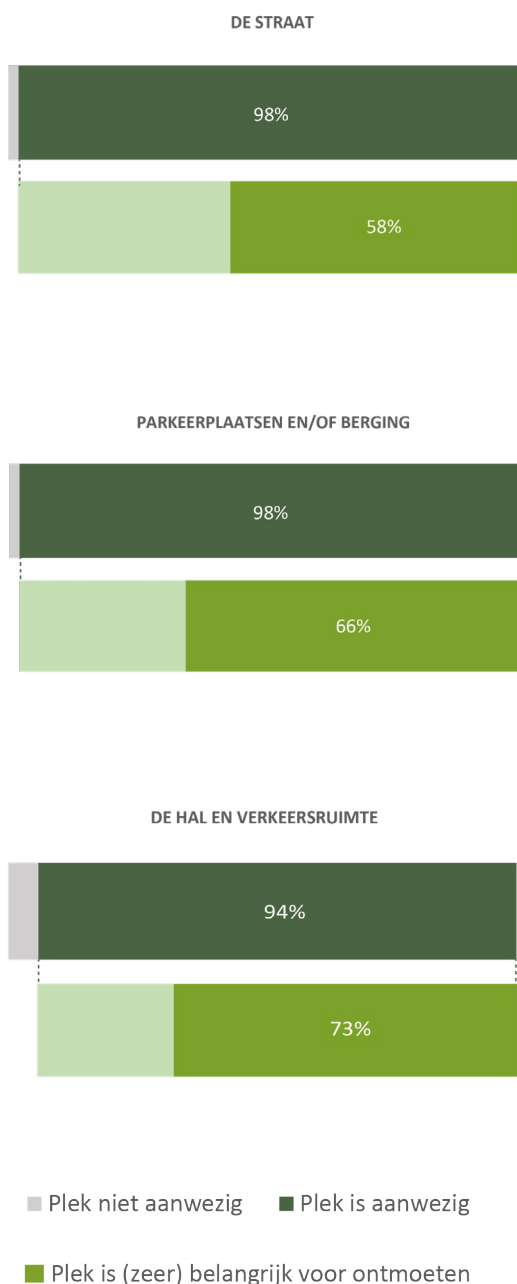

Figuur 4.12 Het idee dat er over hem/haar door andere bewoners wordt geroddel, naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963.

Beleving van de schaal van het 'eigen gebouw' in relatie tot ontmoetingsruimten

Bewoners en bewonersconsulenten lijken soms een ander beeld te hebben over de aanwezigheid van een ontmoetingsruimte in het eigen gebouw. Dit is terug te zien in de surveydata van de huurders en bewonersconsulenten. Het komt voor dat de bewonersconsulent aangeeft dat er geen ontmoetingsruimte in het gebouw aanwezig is, terwijl (een deel van de) bewoners aangeven dat deze ruimte er wel is. Dit kan enerzijds te maken hebben met de beleving van de schaal van het 'eigen gebouw'. Bewonersconsulenten zijn gevraagd om de vragen per technisch complex in te vullen en bij het beantwoorden van de vragen zich te beperken tot gebouw(del)en voor zelfstandig wonen. Bewoners is gevraagd de vragen te beantwoorden voor het gebouw waar hij/zij in woont. Indien er bijvoorbeeld een ontmoetingsruimte in het naastgelegen (maar niet eigen) gebouw ligt, maar de bewoner beleeft deze gebouwen (technische complexen) als één geheel, dan kan dit een vertekend beeld geven. Maar ook indien een gebouwdeel aan een zorgorganisatie wordt verhuurd waar een ontmoetingsruimte aanwezig is, kan de bewoner hiernaar hebben gerefereerd als zijnde diens 'eigen' gebouw.

Waar ontmoeten bewoners elkaar?

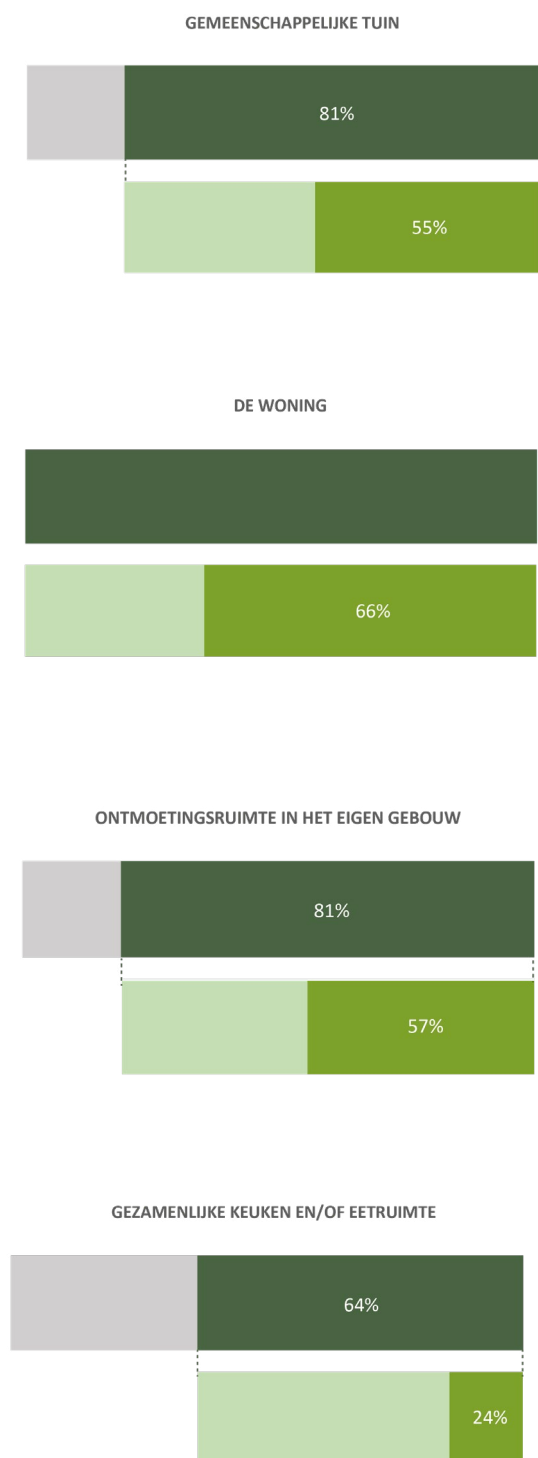
Figuur 4.13 t/m 4.15 Aanwezigheid van verschillende plekken in de woonomgeving en (indien de plek aanwezig is) het belang hiervan voor contact met medebewoners. Verdeling naar schaalscore, in percentages, N=2963.

De woonomgeving kan zowel spontane als georganiseerde ontmoetingen tussen bewoners in meer of mindere mate faciliteren. Aan bewoners is gevraagd welke plekken in de woonomgeving belangrijk zijn voor dit contact met medebewoners. De figuren 4.13 t/m 4.19 laten zien welk aandeel van de bewoners a) aangeeft dat een bepaalde ontmoetingsplek aanwezig is in het woongebouw, en b) deze plek als (zeer) belangrijk ervaart voor het ontmoeten van medebewoners.

Wat opvalt is dat (semi-)publieke plekken, zoals de straat, parkeerplaatsen, de hal en verkeersruimte in het gebouw door veel bewoners als (zeer) belangrijk worden ervaren voor het contact dat ze hebben met medebewoners. Indien een gemeenschappelijke tuin aanwezig is wordt deze door meer dan de helft van de bewoners als (zeer) belangrijk ervaren voor ontmoeting. De ontmoetingen die op (semi-)publieke plekken plaatsvinden zullen met name spontaan en laagdrempelig van aard zijn. Uit gesprekken die eerder met bewoners hebben plaatsgevonden blijkt dat deze plekken belangrijk zijn voor het (her)kennen van bewoners wat bij kan dragen aan een gevoel van veiligheid en vertrouwdheid.

*“ Ja, waar kom je mensen tegen? Hier op de op de gang, beneden in de hal en buiten met boodschappen doen? Ja, je gaat inmiddels wel een beetje de overige bewoners herkennen. Kennen, dat wil ik niet zeggen, maar herkennen.
Uit een interview met een bewoner (65-74 jaar)* ”

Naast plekken waar bewoners elkaar laagdrempelig tegenkomen zijn er ook gedeelde ruimten in het gebouw die met name georganiseerde of geplande ontmoetingen kunnen faciliteren. In het geval een ontmoetingsruimte volgens de bewoners aanwezig is in het eigen gebouw, geeft 57% van hen aan deze plek (zeer) belangrijk te vinden voor contact met medebewoners. Indien een dergelijke ruimte niet aanwezig is in het eigen gebouw, zegt 48% van de bewoners een ontmoetingsruimte in een ander gebouw (zeer) belangrijk te vinden voor het contact. Dit percentage is weliswaar lager, maar laat zien dat een deel van de bewoners ook geneigd is gebruik te maken van een ontmoetingsruimte in een ander gebouw wanneer deze in het eigen gebouw afwezig is.

Figuur 4.16 t/m 4.19 Aanwezigheid van verschillende plekken in de woonomgeving en (indien de plek aanwezig is) het belang hiervan voor contact met medebewoners. Verdeling naar schaalscore, in percentages, N=2963.

Plekken waar bewoners elkaar spontaan tegenkomen worden vaker als belangrijk ervaren voor het contact met medebewoners dan plekken in het gebouw die (ook) georganiseerd ontmoeten faciliteren. Echter voor de groep bewoners die open staat voor (meer) contact met medebewoners kunnen juist de plekken voor georganiseerde ontmoetingen, zoals een ontmoetingsruimte, het verstevigen van het bureaucontact ondersteunen. Zo kunnen (georganiseerde) activiteiten in deze ruimten de gelegenheid bieden elkaar (beter) te leren kennen wat kan leiden tot meer vriendschappelijk contact en intiemere bureaurelaties. Spontane en georganiseerde ontmoetingen dragen beide, op een andere manier, bij aan het contact tussen medebewoners. Dit vraagt om een ontwerp van de woonomgeving die beide manieren van ontmoeten kan ondersteunen.

De plekken die als belangrijk worden ervaren voor ontmoeting verschillen niet sterk naar woonvorm. Wel zien we dat bewoners van de *Grondgebonden woningen* vaker aangeven bepaalde plekken in de publieke ruimte als (zeer) belangrijk te ervaren voor het ontmoeten van burens, zoals de straat (74% i.t.t. het gemiddelde van 58%) of de parkeerplaatsen (79% i.t.t. het gemiddelde van 66%). Ook lijkt deze groep bewoners de eigen woning of die van een ander vaker als (zeer) belangrijk te ervaren voor het ontmoeten van hun burens (84% i.t.t. het gemiddelde van 66%).

“*Gelukkig heb ik de uitvlucht dat ik naar het koffieuurtje kan. Kijk, daar kan ik me ontladen, want anders zat ik geestelijk in een depressie [grinnikt]... Dat is heel belangrijk, heel belangrijk, ja.*
Uit een interview met een bewoner (75 jaar en ouder)

De eetruimte en keuken worden in alle woonvormen door een minderheid als belangrijk ervaren voor ontmoeting. In de geclusterde woonvorm *Ruimte voor ondersteuning* worden de eetruimte en keuken als een wat meer belangrijke ontmoetingsplek ervaren (31% i.t.t. het gemiddelde van 24%). Mogelijk doordat bewoners in dit woontype vaker in georganiseerd verband eten. Meer in het algemeen lijkt het interessant om meer grip te krijgen op de condities waaronder de keuken gebruikt wordt. Is deze ruimte belangrijker voor het bureaucontact wanneer bewoners zelf van deze ruimte gebruik kunnen maken om bijvoorbeeld samen te koken?

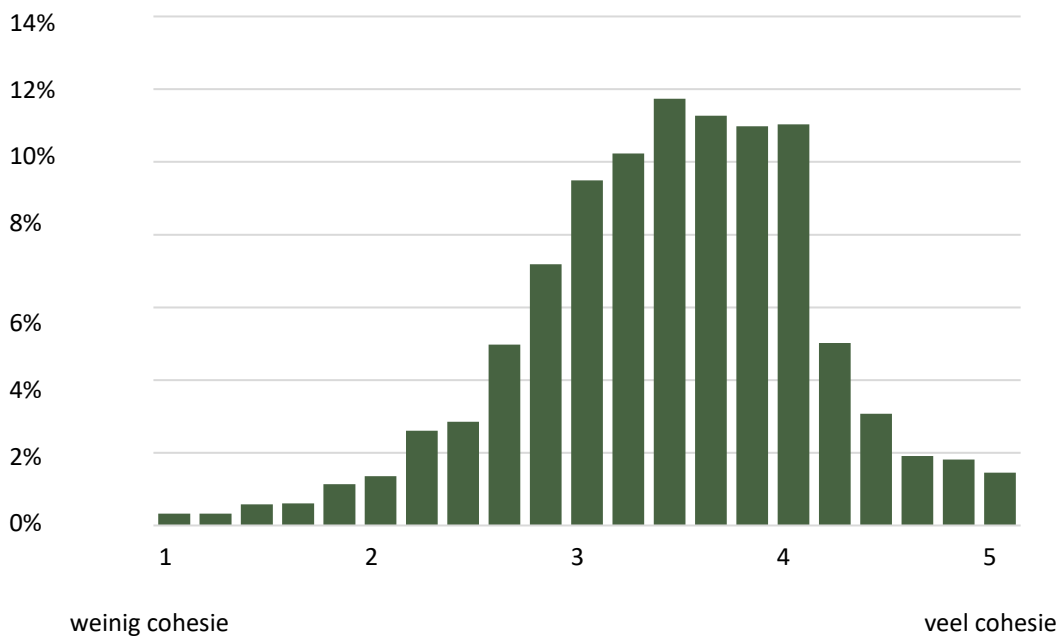

HOOFDSTUK 5

SOCIALE COHESIE

Voelen bewoners zich verbonden met elkaar?

Onder sociale cohesie verstaan we *de mate waarin bewoners zich verbonden voelen met elkaar*. Om hier een beeld van te krijgen zijn bewoners gevraagd in hoeverre ze het (on)eens zijn met de volgende stellingen (op een 5-puntsschaal lopend van helemaal oneens tot en met helemaal eens): 1. de mensen gaan in dit gebouw op een prettige manier met elkaar om, 2. ik woon in een gezellig gebouw waar mensen zich onderdeel van een groep voelen, 3. de mensen kennen elkaar in dit gebouw nauwelijks, 4. ik ben tevreden met de samenstelling van de bewonersgroep in dit gebouw en 5. ik voel me thuis bij de mensen die in dit gebouw wonen. Figuur 5.1 toont de sociale cohesie zoals deze wordt ervaren door bewoners als het gemiddelde op deze vijf stellingen, waarbij een hogere score staat voor meer ervaren cohesie. Zoals de figuur laat zien ervaren veel bewoners een bepaalde mate van cohesie in hun woongebouw, waarbij er ook kleinere groepen bewoners zijn die erg weinig of juist heel veel cohesie ervaren.

Figuur 5.1 Mate van ervaren cohesie onder bewoners. Verdeling in percentages, N=2963.

Welke bewoners ervaren veel cohesie?

Oudere senioren (75 jaar en ouder) ervaren relatief meer cohesie in hun woongebouw dan de jongere senioren (55 t/m 64 jaar). Factoren gerelateerd aan (lichamelijke, sociale en financiële) kwetsbaarheid hebben juist een remmende werking op de mate waarin bewoners cohesie ervaren binnen hun woongebouw. Bewoners die door gezondheidsklachten worden belemmerd in hun dagelijkse activiteiten, alleen wonen, een klein sociaal netwerk hebben, en (enigszins) moeite hebben om rond te komen, ervaren minder cohesie dan bewoners die in deze opzichten minder kwetsbaar zijn.

Sociale houding daarentegen bevordert de mate van ervaren cohesie. Bewoners met een meer extravert karakter en bewoners die hun woonkeuze mede hebben bepaald op basis van sociale overwegingen ervaren meer cohesie. Daarnaast zien we dat bewoners die aangeven soortgelijk te zijn aan hun medebewoners als het gaat om normen en waarden meer cohesie ervaren dan bewoners die op dat vlak minder op hun medebewoners lijken. Tot slot valt op dat bewoners die recent naar hun huidige woonplek zijn verhuisd (korter dan 1 jaar) meer cohesie ervaren dan bewoners die er al langer wonen. Dit lijkt vreemd, omdat deze groep juist minder contact heeft met medebewoners. Mogelijk is hier sprake van een soort 'honeymoon' effect waarin nieuwe bewoners de woongemeenschap door een roze bril bekijken.

Weinig verschillen tussen woonvormen naar ervaren cohesie

Ervaren cohesie in het woongebouw lijkt weinig te verschillen tussen bewoners van diverse woonvormen. Waar we bij de frequentie en aard van het contact zagen dat de woonomgeving een duidelijke rol speelt lijkt de invloed van de woonomgeving op ervaren cohesie zeer beperkt. Bewoners van grondgebonden woningen lijken meer cohesie te ervaren dan bewoners van andere woonvormen, maar dit zien we alleen terug in meer landelijke gebieden (kleine kernen). Het verwachte verschil tussen niet geclusterde en geclusterde woonvormen in ervaren cohesie zien we in elk geval niet terug in de resultaten. In een aantal geclusterde woonvormen hebben bewoners vaker (bijna) dagelijks contact, maar dit lijkt niet één op één door te werken in meer ervaren cohesie binnen de bewonersgroep.

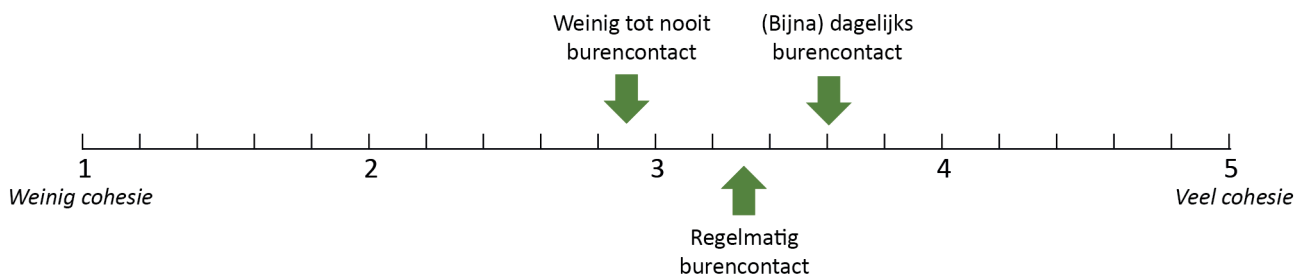
Een additionele analyse laat wel zien dat bewoners van zeer kleine woongemeenschappen (≤ 25 wooneenheden) relatief meer cohesie ervaren. Mogelijk brengt het kleine schaalniveau ook meer herkenning van medebewoners en minder anonimiteit met zich mee.

Waarom ervaren hoogopgeleide bewoners minder cohesie?

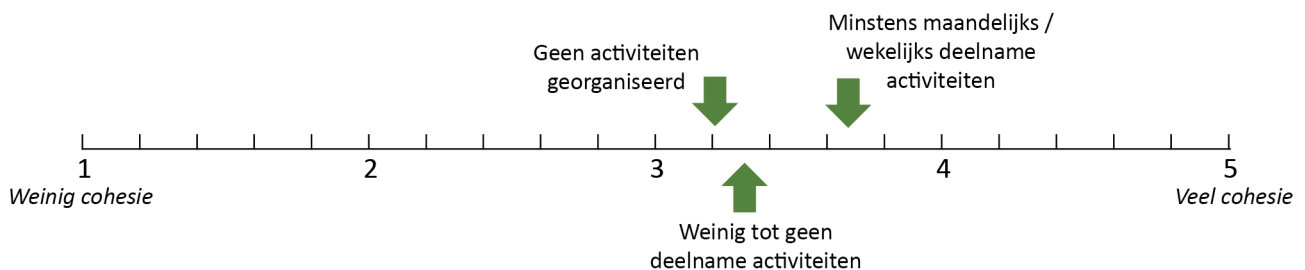
Hoog opgeleide bewoners (minstens HBO) geven aan minder cohesie te ervaren binnen hun woongebouw dan laag opgeleide bewoners. Dit lijkt te komen doordat de hoog opgeleide bewoners aangeven minder te lijken op hun medebewoners als het gaat om normen en waarden. Dit doet vermoeden dat hoog opgeleide bewoners niet altijd aansluiting vinden bij hun medebewoners en zich daardoor minder verbonden voelen met de bewonersgroep.

De wisselwerking tussen contact en cohesie

In de woonvormen waar bewoners meer contact hebben wordt niet per definitie meer cohesie ervaren. Toch lijkt er op individueel niveau welzeker een relatie te bestaan tussen het hebben van contact met medebewoners en de mate waarin cohesie wordt ervaren in het woongebouw (figuur 5.2). Bewoners die vaker deelnemen aan georganiseerde activiteiten en bewoners die daarbuiten meer (vriendschappelijk) contact hebben met hun medebewoners ervaren meer cohesie onder de bewonersgroep in hun woongebouw. Figuur 5.3 laat deze relatie zien voor deelname aan georganiseerde activiteiten. Hoewel we hier een verband zien tussen de deelname aan activiteiten en ervaren cohesie wil dit niet zeggen dat bewoners meer cohesie ervaren doordat zij deelnemen aan activiteiten. Het is immers ook goed mogelijk dat bewoners die meer cohesie ervaren juist eerder geneigd zijn om deel te nemen aan activiteiten met medebewoners. De relatie tussen contact en cohesie is mogelijk wederkerig: meer contact maakt dat men meer cohesie ervaart, maar mensen die meer cohesie ervaren zijn waarschijnlijk ook meer geneigd tot contact. Eerder onderzoek (Lev-Wiesel, 2003) lijkt deze wisselwerking tussen contact en cohesie te bevestigen.

Figuur 5.2 De mate van ervaren cohesie in het woongebouw naar de mate van burenccontact. N=2963.

Figuur 5.3 De mate van ervaren cohesie in het woongebouw naar deelname aan activiteiten. N=2963.

HOOFDSTUK 6

SOCIALE EENZAAMHEID

Bron afbeelding: Teona Swift. www.pexels.com

Sociale eenzaamheid

Naast emotionele eenzaamheid, dat samenhangt met de afwezigheid van minstens één hechte, intieme relatie (vaak met de levenspartner), bestaat er ook *sociale eenzaamheid*. Dit type eenzaamheid houdt verband met een gemis aan sociale contacten, zoals vrienden, familie of kennissen, om mee op te trekken of leuke dingen mee te kunnen doen. Sociale eenzaamheid wordt daarom ook vaak in verband gebracht met de contacten die mensen aangaan in hun directe woonomgeving (Van Beuningen et al., 2018). Sociale eenzaamheid is in dit onderzoek gemeten door bewoners drie stellingen voor te leggen: 1. Er zijn genoeg mensen op wie ik kan terugvallen als er iets vervelends is gebeurd, 2. Er zijn genoeg mensen op wie ik volledig kan vertrouwen, en 3. Er zijn genoeg mensen met wie ik mij sterk verbonden voel. Bewoners die op al deze drie stellingen twijfelend of negatief (min of meer / nee / zeker niet) hebben geantwoord beschouwen we als sterk sociaal eenzaam.

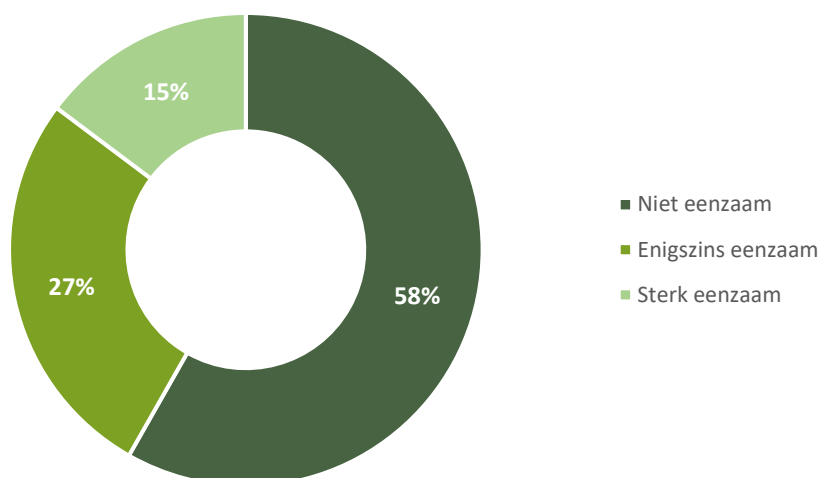
Circa 15% van de bewoners geeft aan zich sterk sociaal eenzaam te voelen (figuur 6.1). Dit percentage ligt iets hoger dan het landelijk gemiddelde in 2021 dat gebaseerd is op het onderzoek Sociale Samenhang en Welzijn (CBS, 2022). In dat jaar kon in Nederland 13,5% van de 55-65 jarigen en 12,6% van de 65-75 jarigen als sterk sociaal eenzaam worden beschouwd.

“

En dan merk je toch door de week dat je weinig aanspraak hebt. Ik bedoel: ja, ik kan tegen de hond praten en dat doe ik ook wel eens, maar die zegt weinig terug. Hij kijkt wel heel lief naar me. Maar ja, je merkt ook dat, ik heb geen baan, dus ik maak in dat opzicht ook geen deel meer uit van de maatschappij. En als je dan ook weinig contact hebt met anderen... Ja, je drijft een beetje op je eigen eilandje.

Uit een interview met een bewoonster in de leeftijdscategorie 55-64 jaar.

”

Figuur 6.1 Ervaren sociale eenzaamheid onder bewoners. Verdeling in percentages, N=2963.

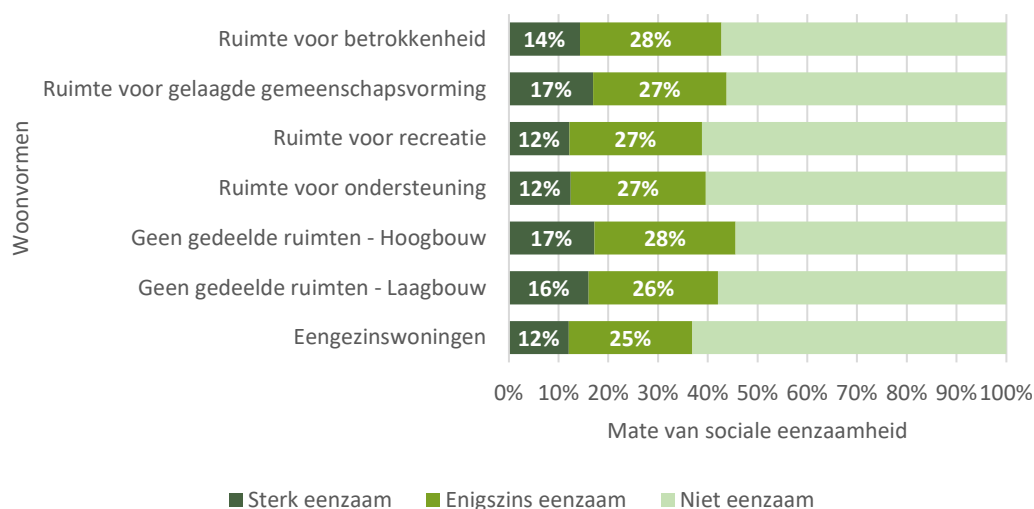
Welke bewoners zijn vaker sociaal eenzaam?

Sociale houding lijkt gerelateerd aan het risico op sociale eenzaamheid. Bewoners met een meer extravert karakter en bewoners die vanuit sociale overwegingen voor de woonplek hebben gekozen voelen zich minder vaak sociaal eenzaam. Ook bewoners die aangeven soortgelijke normen en waarden als hun medebewoners te hebben zijn relatief minder vaak sociaal eenzaam. Met andere woorden, sociale eenzaamheid komt minder vaak voor bij bewoners die open staan voor (buurt)contact en aansluiting hebben met hun medebewoners. Belangrijk om op te merken is dat het hier niet hoeft te gaan om oorzakelijke relaties. Immers, de eigenschappen van bewoners die maken dat ze contact willen en/of hebben met medebewoners zijn uiteraard ook van invloed op de contacten die ze al dan niet kunnen en/of willen aangaan met vrienden, familie of kennissen. Deze verwachting wordt versterkt door de bevinding dat sociale eenzaamheid eerder voorkomt onder mensen die alleen wonen en mensen die überhaupt weinig contact hebben met anderen.

Naast sociale kwetsbaarheid lijkt ook fysieke en financiële kwetsbaarheid gerelateerd aan het risico op sociale eenzaamheid. Bewoners die door hun gezondheid belemmerd worden bij hun dagelijkse activiteiten en bewoners die moeite hebben om rond te komen zijn vaker sociaal eenzaam dan bewoners die minder kwetsbaar zijn in deze opzichten.

Woonvormen en sociale eenzaamheid

De woonomgeving lijkt geen grote rol te spelen in de mate van sociale eenzaamheid die wordt ervaren door bewoners. 'Soortgelijke' bewoners van verschillende woonvormen hebben een vrijwel even groot risico op het ervaren van sociale eenzaamheid. De bevindingen ontkrachten de verwachting dat het risico op sociale eenzaamheid lager is in woonvormen waar sterker wordt ingezet op betrokkenheid van bewoners (zoals in *Ruimte voor recreatie* en *Ruimte voor betrokkenheid*). Wel zien we aanwijzingen dat bewoners die wonen in de geclusterde woonvorm *Ruimte voor ondersteuning* iets minder vaak aangeven sociaal eenzaam te zijn dan bewoners die wonen in enkele andere (hoogbouw) woonvormen. Mogelijk heeft dit iets van doen met de nabijheid van zorg- en welzijnsvoorzieningen in de woonomgeving. Wel wordt duidelijk dat het met name de persoonlijke kenmerken en eigenschappen van bewoners zijn, zoals hierboven beschreven, welke bepalen of iemand al dan niet sociaal eenzaam is. Hoe men woont doet er daarnaast minder toe.

Figuur 6.2 Mate van sociale eenzaamheid naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963

Contact, cohesie & sociale eenzaamheid

Bewoners die vaker contact hebben met medebewoners, maar vooral degenen die meer sociale cohesie ervaren, geven minder vaak aan sociaal eenzaam te zijn. Als we daarentegen kijken naar de groep bewoners die sterk sociaal eenzaam is, dan zien we dat bewoners die weinig tot geen contact met medebewoners hebben zijn oververtegenwoordigd. Daarnaast valt ook op dat bewoners die zich sterk eenzaam voelen relatief minder cohesie ervaren dan bewoners die enigszins of niet sociaal eenzaam zijn (figuur 6.3). Alhoewel met name het verband tussen cohesie en sociale eenzaamheid sterk is gaat het mogelijk niet om een oorzakelijk verband. Bewoners die zich sociaal eenzaam voelen staan wellicht minder open voor (contact met) anderen en/of missen de capaciteiten om betekenisvolle relaties aan te gaan en aansluiting te zoeken bij mensen in hun (woon)omgeving.

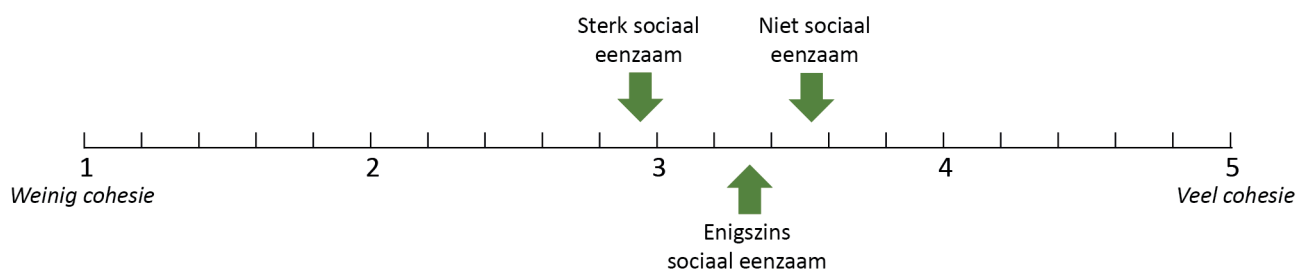
Op basis van de bevindingen en eerdere rapporten lijkt sociale eenzaamheid (en isolatie) een lastig te bestrijden fenomeen (Fokkema & Van Tilburg, 2006; Machielse & Duyndam, 2020; Schoenmakers, 2019), waarbij er geen overtuigend bewijs is gevonden dat de (fysieke) woonomgeving hier een rol van betekenis in speelt. Wellicht dat aanvullende (sociale) interventies meer kunnen betekenen in het verminderen van het risico op sociale eenzaamheid onder bewoners, rekening houdend met verschillende behoeften en capaciteiten van senioren. In dit kader geven Moor et al. (forthcoming in Geron) op basis van een verdiepende studie over huurdersprofielen naar sociale eenzaamheid en isolatie, aanknopingspunten voor het zoeken naar passende interventies die woningcorporaties in samenwerking met andere stakeholders in de praktijk kunnen toepassen.

“

Ja, soms heb ik wel eens het idee: nou, het zou leuk zijn om met iemand te praten. Dan ga ik naar buiten en dan kom ik wel iemand tegen. En dan maak ik een babbeltje en zo. Verder, nee... Ik heb ondertussen ook geleerd om goed op mezelf te zijn en ik volg dingen op de televisie. Ik kijk heel graag televisie, hoor.

Uit een interview met een bewoonster in de leeftijdscategorie 55-64 jaar

”

Figuur 6.3 De mate van ervaren cohesie in het woongebouw naar de mate van sociale eenzaamheid. N=2963.

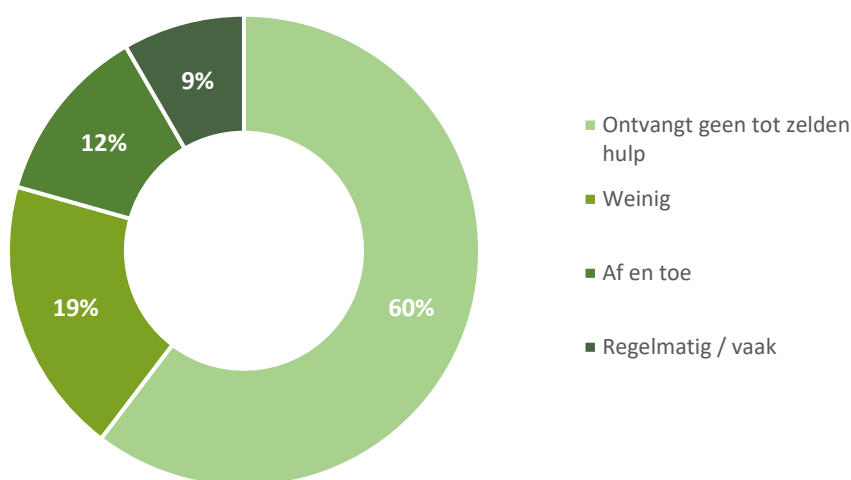

HOOFDSTUK 7

BURENHULP

Ontvangen burenhulp

Aan bewoners is gevraagd hoe vaak ze hulp van medebewoners ontvangen. Dit kan gaan om meer laagdrempelige vormen van burenhulp, zoals een oogje in het zeil houden, gezelschap of emotionele steun bieden en het uitlenen van spullen, of vormen van burenhulp die meer in de privésfeer vallen, zoals begeleiding bij bezoek aan arts of andere zorgprofessional, persoonlijke verzorging en verpleegkundige hulp. Circa 9% van de bewoners geeft aan tenminste 1 keer per week (regelmatig / vaak) hulp te ontvangen en nog eens 12% ontvangt tenminste 1 keer per maand, maar niet wekelijks (af en toe) hulp van een andere bewoner (figuur 7.1). Ongeveer 60% van de bewoners ontvangt geen of zelden hulp van medebewoners.

Figuur 7.1 Frequentie van ontvangen burenhulp. Verdeling in percentages, N=2963.

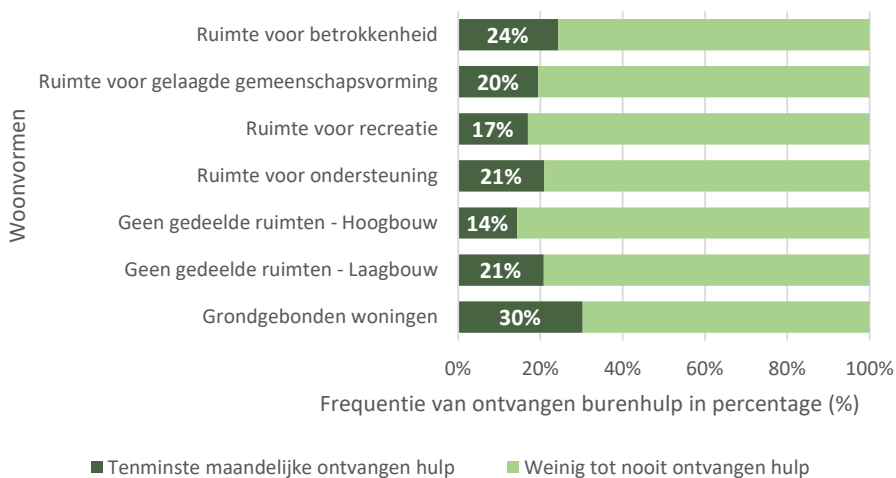
Welke bewoners ontvangen tenminste maandelijks burenhulp?

Zoals verwacht ontvangen meer kwetsbare bewoners, de groep die behoefte heeft aan ondersteuning, vaker burenhulp (tenminste maandelijks) dan minder kwetsbare bewoners. Bewoners die door gezondheidsproblemen belemmerd worden bij hun dagelijkse activiteiten ontvangen vaker burenhulp dan bewoners zonder fysieke belemmeringen. Ook bewoners die alleen wonen en niet kunnen terugvallen op een inwonende partner ontvangen vaker hulp van hun medebewoners. Dit lijkt logisch, aangezien de meer kwetsbare groep bewoners met name baat heeft bij ondersteuning van andere bewoners in het gebouw. Wat overigens opvalt is dat oudere bewoners (85 jaar en ouder) minder vaak hulp lijken te ontvangen van medebewoners dan de jongste groep senioren (55-64 jaar).

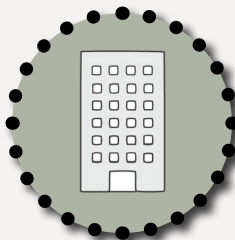
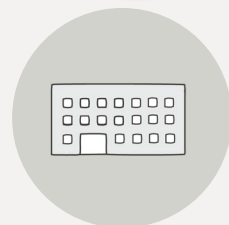
Daarnaast zien we dat het hebben van (een open) sociale houding positief samenhangt met het ontvangen van burenhulp. Bewoners met een meer extravert karakter en bewoners die vanuit sociale overwegingen voor de woonplek hebben gekozen krijgen relatief vaker hulp van hun medebewoners. Daarentegen ontvangen meer geïsoleerde bewoners, degenen die weinig contact hebben met vrienden, kennissen en familie, ook relatief minder vaak hulp van hun medebewoners. Ook woonduur lijkt een rol te spelen bij het ontvangen van burenhulp. Bewoners die pas recent naar hun huidige woning verhuisd zijn krijgen minder vaak ondersteuning van medebewoners dan bewoners die al langer in het gebouw wonen.

Woonvormen en ontvangen burenhulp

De woonomgeving lijkt een rol te spelen in de mate waarin bewoners hulp ontvangen van andere bewoners (figuur 7.2). Als we kijken naar de groep bewoners die aangeeft minstens een keer per maand burenhulp te ontvangen zien we dat bewoners die wonen in *Grondgebonden woningen* en in de geclusterde woonvorm *Ruimte voor betrokkenheid* vaker aangeven hulp te ontvangen van medebewoners dan bewoners die wonen in de woonvormen *Hoogbouw zonder ontmoetingsruimte* en *Ruimte voor recreatie*. Dit komt gedeeltelijk omdat bewoners in deze woonvormen relatief vaker contact hebben met hun medebewoners, wat zich kan vertalen in een grotere geneigdheid om elkaar te helpen (zie ook 'Woonvormen en contact' op pagina 20).

Figuur 7.2 Frequentie van ontvangen burenhulp naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963.

REFERENTIE

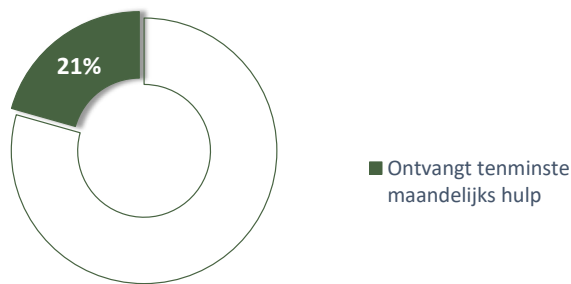

GECLUSTERDE WOONVORMEN

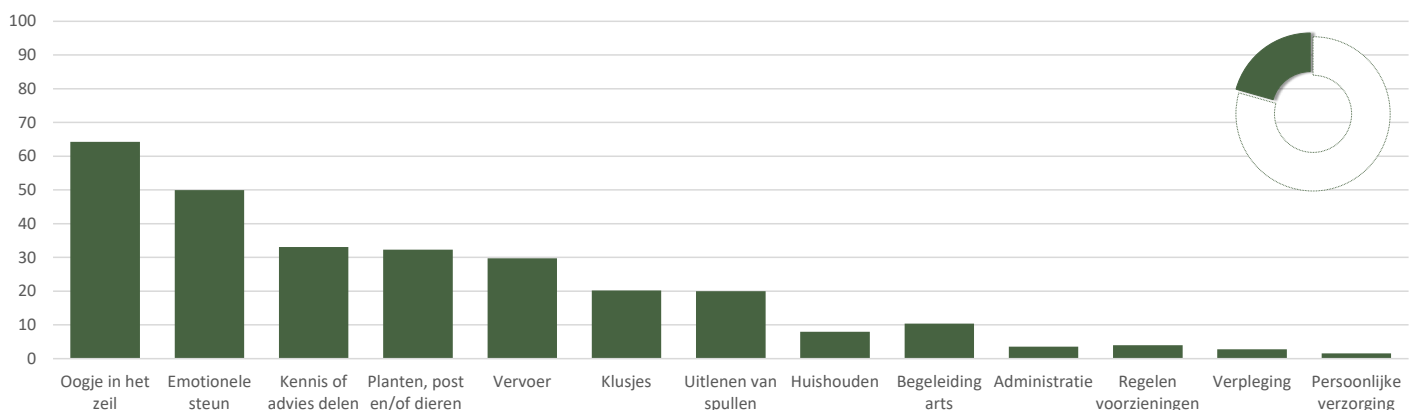

Waar bestaat ontvangen burenhulp uit?

Het type burenhulp varieert van laagdrempelige hulp tot meer intensieve hulp en kan incidenteel of juist langdurig van aard zijn. Om een beeld te krijgen waar ontvangen burenhulp uit bestaat zijn bewoners die tenminste maandelijks hulp ontvangen (figuur 7.3) gevraagd of andere bewoners hen wel eens met onderstaande zaken helpen. Figuur 7.4 geeft voor de groep bewoners die tenminste maandelijks hulp ontvangt (21%) een beeld van de mate waarin de verschillende typen burenhulp voorkomen

Figuur 7.3 Percentage bewoners dat aangeeft tenminste maandelijks hulp van medebewoners te ontvangen. Verdeling in percentages, N=2963.

Figuur 7.4 Percentage bewoners dat aangeeft bepaalde hulp van medebewoners te ontvangen. Voor de groep bewoners die tenminste maandelijks hulp ontvangt. Verdeling in percentages, N=617.

“

Ik was een keertje gevallen toen ik aan het zwabberen was. En toen ben ik vanuit hier met de zwabber onder de bank gekomen en ik viel zo neer. Maar toen zegt hij (een medebewoner): “ja, dan haal ik het oud papier wel op hoor!” Weet je, zulke dingen. Hij is altijd heel erg behulpzaam.

Uit een interview met een bewoonster in de leeftijdscategorie 75 jaar en ouder.

”

Wat opvalt is dat onder de groep bewoners die tenminste maandelijks hulp ontvangt, persoonlijke en emotionele hulp het vaakst voorkomen. Bewoners houden vaak een oogje bij elkaar in het zeil en bieden elkaar gezelschap of emotionele steun, zoals het bieden van troost, afleiding of een luisterend oor. Van de bewoners die hulp ontvangen krijgt ongeveer een derde kennis of advies van medebewoners.

Ten tweede zien we dat praktische hulp en klusjes in of rondom het huis ook door een substantieel deel van de bewoners wordt genoemd. Zo geeft circa een derde van de bewoners aan dat buren de post, planten en/of huisdieren voor hen verzorgen. Circa 30% van de bewoners die hulp ontvangen noemt dat zij wel eens door een medebewoner ergens worden heengebracht of opgehaald. Klusjes in of om het huis, zoals medebewoners die iets ophangen of repareren, wordt door een vijfde van de bewoners genoemd die hulp ontvangen. Deze vormen van burenhulp hebben over het algemeen een vrijblijvend, luchtig, maar empathisch karakter. En buren zijn nu juist, gezien de korte afstand, de aangewezen personen in iemands netwerk voor dit type laagdrempelige hulp of kleine klusjes. Uit gesprekken met bewoners blijkt dat, hoewel dit veelal niet erg veel vraagt van de verlener, dit wel voor verlichting bij de ontvanger kan zorgen. De sociale controle en het gevoel met lichte hulpvragen bij je buren terecht te kunnen kan voor rust en vertrouwen zorgen.

Tot slot valt op dat meer intieme en regelmatig terugkerende vormen van burenhulp, die ook meer vragen van de hulpverlener, nauwelijks worden ontvangen binnen de bewonersgroep. Denk hierbij aan hulp bij persoonlijke verzorging (bijv. hulp bij het douchen, aankleden of naar het toilet gaan) en verpleegkundige hulp (bijv. geven van medicijnen of hulp bij wondverzorging). Dit geldt in iets mindere mate ook voor het regelen van (zorg)voorzieningen, diensten of ondersteuning, en administratieve hulp, bij voorbeeld bankzaken en rekeningen. Dit beeld wordt bevestigd op basis van gesprekken met bewoners waarbij respondenten aangaven voor deze vormen van hulp een beroep te doen op professionals en/of familie.

“

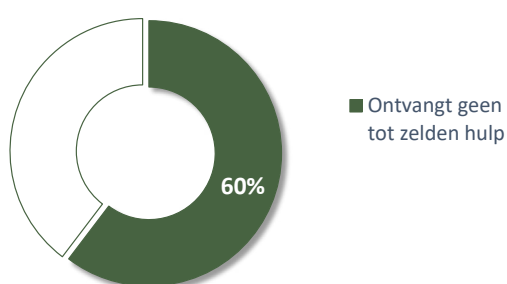
Ik ben hier komen wonen in november, dus vier jaar geleden. Samen met mijn man. Mijn man was toen al ziek en hij is een half jaar later overleden. Ik was zo blij dat ik hier woonde en mijn man ook, want hij zei: “Ik laat je niet alleen achter, er wonen hier allemaal zulke lieve mensen en je wordt opgevangen.” En dat is ook gebeurd.

Uit een interview met een bewoonster in de leeftijdscategorie 75 jaar en ouder.

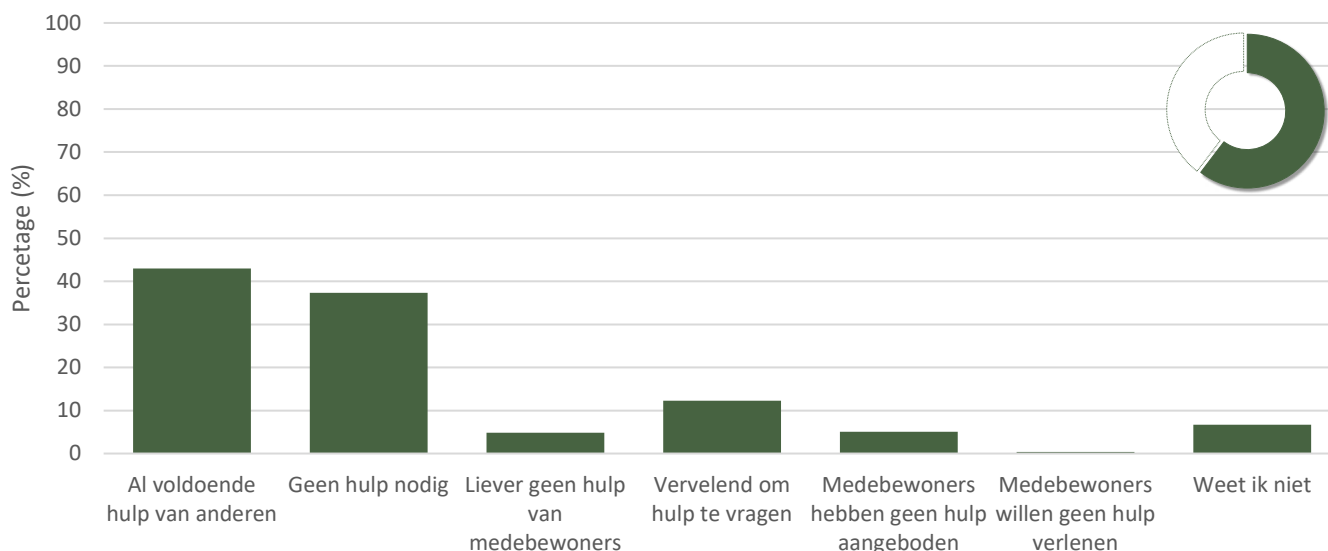
”

Waarom geen ontvangen burenhulp?

Bewoners die aangeven zelden of geen hulp van medebewoners te ontvangen (figuur 7.5) is gevraagd naar de reden hiervan (figuur 7.6). Van deze groep bewoners geeft ongeveer 80% aan dat dit ook niet nodig is, omdat ze ofwel geen hulp nodig hebben (37%) of al voldoende hulp ontvangen van anderen (zoals van familie, vrienden of professionals) (43%). Een aantal bewoners vindt het vervelend om hulp aan anderen te vragen (12%) of geeft aan dat medebewoners geen hulp hebben aangeboden (5%). Deze groep bewoners zou wellicht wel hulp willen krijgen van andere bewoners, maar ervaart een drempel om dit kenbaar te maken. Slechts een klein percentage bewoners geeft aan liever geen hulp van medebewoners te ontvangen (5%).

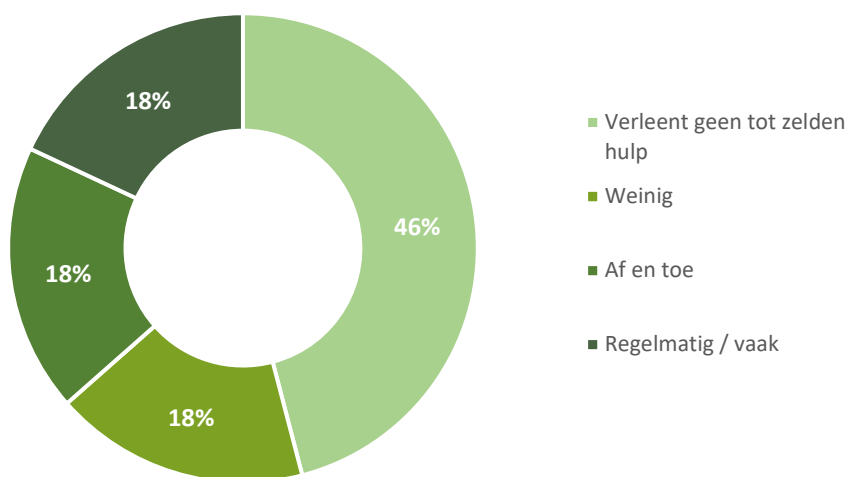
Figuur 7.5 Percentage bewoners dat aangeeft geen tot zelden hulp van medebewoners te ontvangen. Verdeling in percentages, N=2963.

Figuur 7.6 Reden van het niet ontvangen van hulp van medebewoners. Voor de groep bewoners die zelden tot geen hulp van medebewoners ontvangt. Verdeling in percentages, N=1768.

Verlenen van burenhulp

Net als bij ontvangen burenhulp varieert verleende burenhulp van meer laagdrempelige tot meer intensieve vormen van hulp. Figuur 7.7 laat zien dat 18% van de bewoners aangeeft minstens 1 keer per week (regelmatig / vaak) hulp te verlenen aan een medebewoner. Nog eens 18% van de bewoners geeft aan minstens maandelijks, maar niet wekelijks (af en toe), hulp te verlenen. Iets minder dan de helft van de bewoners geeft aan geen tot zelden hulp te verlenen aan andere bewoners.

Figuur 7.7 Frequentie van verleende burenhulp. Verdeling in percentages, N=2963.

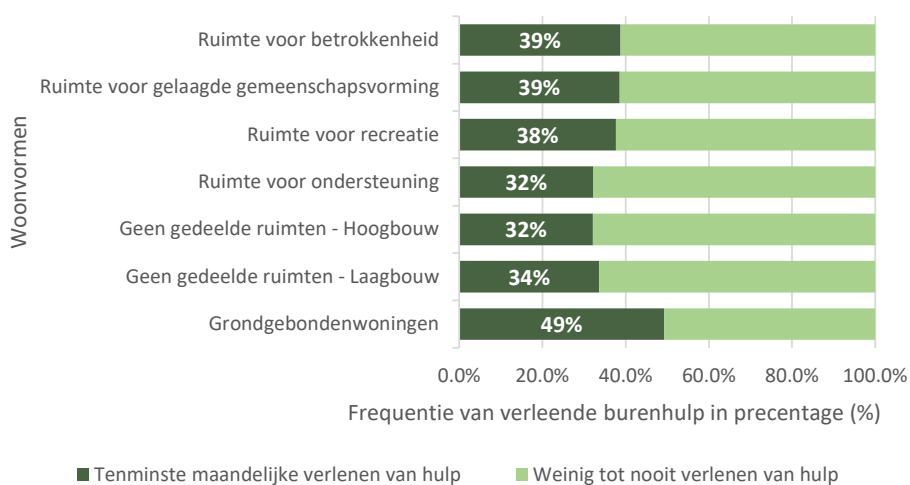
Welke bewoners verlenen tenminste maandelijks burenhulp?

Oudere bewoners (85 jaar en ouder) lijken niet alleen minder vaak hulp van medebewoners te ontvangen in vergelijking met de jongste groep senioren (55-64 jaar), maar verlenen ook minder vaak hulp aan medebewoners. Daarnaast zien we dat indicatoren van (lichamelijke en sociale) kwetsbaarheid negatief gerelateerd zijn aan verleende burenhulp. Bewoners die zelf hulp krijgen bij de persoonlijke verzorging en/of verpleging, alleen wonen en een klein sociaal netwerk hebben verlenen minder vaak hulp aan medebewoners in vergelijking met bewoners die in deze opzichten minder kwetsbaar zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze bewoners minder goed in staat zijn om hulp te verlenen. Echter, wat mogelijk ook speelt is dat deze groep bewoners meer op zichzelf is en daardoor wellicht minder betrokken is bij het wel en wee van medebewoners. Wat opvalt is dat financiële kwetsbaarheid juist positief gerelateerd is aan het verlenen van burenhulp. Bewoners die (enigszins) moeite hebben om rond te komen verlenen relatief vaker hulp aan hun medebewoners. Wat hier speelt is niet helemaal duidelijk; wellicht dat deze groep bewoners meer vrije tijd heeft om anderen te helpen of meer empathie heeft voor andere personen die hulp kunnen gebruiken.

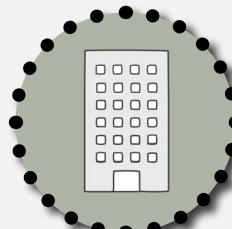
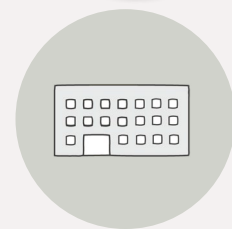
Andere belangrijke voorspellers voor het verlenen van burenhulp zijn wederom het hebben van een sociale motivatie voor de keuze van de woonplek en de mate waarin bewoners een extravert karakter hebben. Deze groep bewoners heeft relatief veel contact met medebewoners en zet zich, zo blijkt, ook actief voor hen in. Tot slot hangt ook woonduur samen met het verlenen van burenhulp. Bewoners die pas recent naar hun huidige woning zijn verhuisd verlenen minder vaak hulp aan medebewoners, terwijl bewoners die al langer in het gebouw wonen (> 7 jaar) vaker hulp verlenen.

Woonvormen en verleende burenhulp

Bewoners die wonen in één van de geclusterde woonvormen, met uitzondering van *Ruimte voor ondersteuning*, en bewoners die wonen in de *Grondgebonden woningen* verlenen relatief vaker burenhulp (minstens een keer per maand) dan bewoners in *Hoogbouw zonder ontmoetingsruimte* (=referentiecategorie) (figuur 7.8). Dat bewoners die wonen in *Ruimte voor ondersteuning* niet vaker burenhulp verlenen kan komen omdat deze minder vitale bewonersgroep al op andere manieren ondersteuning krijgt geboden (zorg- en welzijnsvoorzieningen zijn in deze woonvorm relatief vaak aanwezig). Burenhulp lijkt wat vaker verleend te worden in drie van de geclusterde woonvormen, mede omdat bewoners hier vaker contact hebben met andere bewoners. Dit contact komt deels tot stand door spontane ontmoetingen, maar ook zeker door gepland contact tijdens gezamenlijke activiteiten.

Figuur 7.7 Frequentie van verleende burenhulp naar woonvorm. Verdeling in percentages, N=2963.

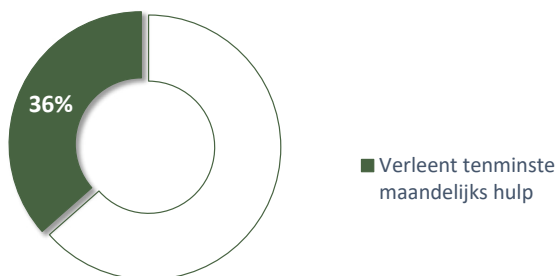
REFERENTIE

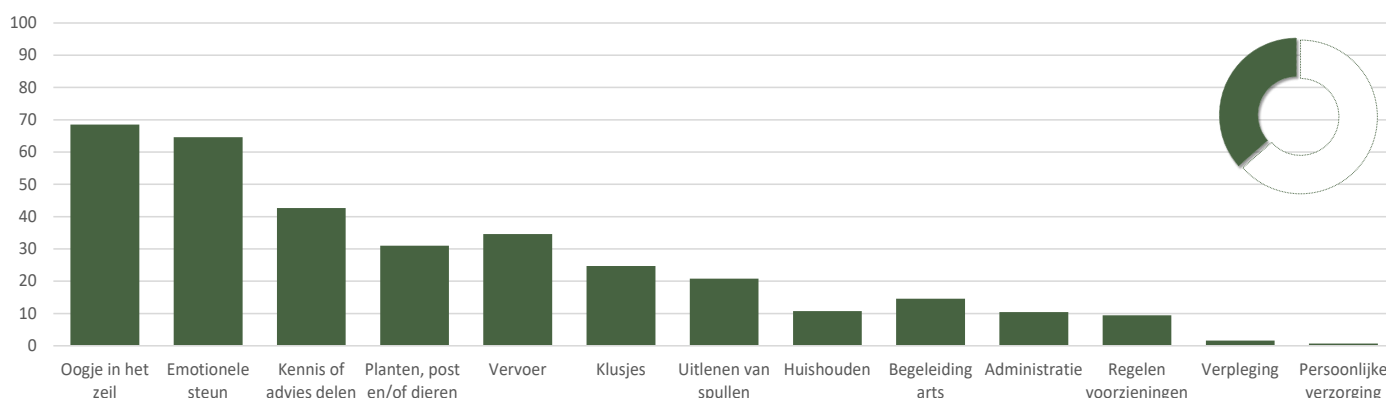
Woonvormen

Waar bestaat verleende burenhulp uit?

Net als bij ontvangen burenhulp varieert verleende burenhulp van laagdrempelige hulp tot meer intensieve hulp. Om een beeld te krijgen waar verleende burenhulp uit bestaat zijn bewoners gevraagd of zij medebewoners wel eens helpen met onderstaande zaken. Figuur 7.9 geeft weer hoe vaak de verschillende typen burenhulp worden genoemd onder de groep bewoners die tenminste maandelijks hulp aan medebewoners verleent (figuur 7.8).

Figuur 7.8 Percentage bewoners dat aangeeft tenminste maandelijks hulp van medebewoners te ontvangen. Verdeling in percentages, N=2963.

Figuur 7.9 Percentage bewoners dat aangeeft bepaalde hulp aan medebewoners te verlenen. Voor de groep bewoners die tenminste maandelijks hulp verleent. Verdeling in percentages, N=1146.

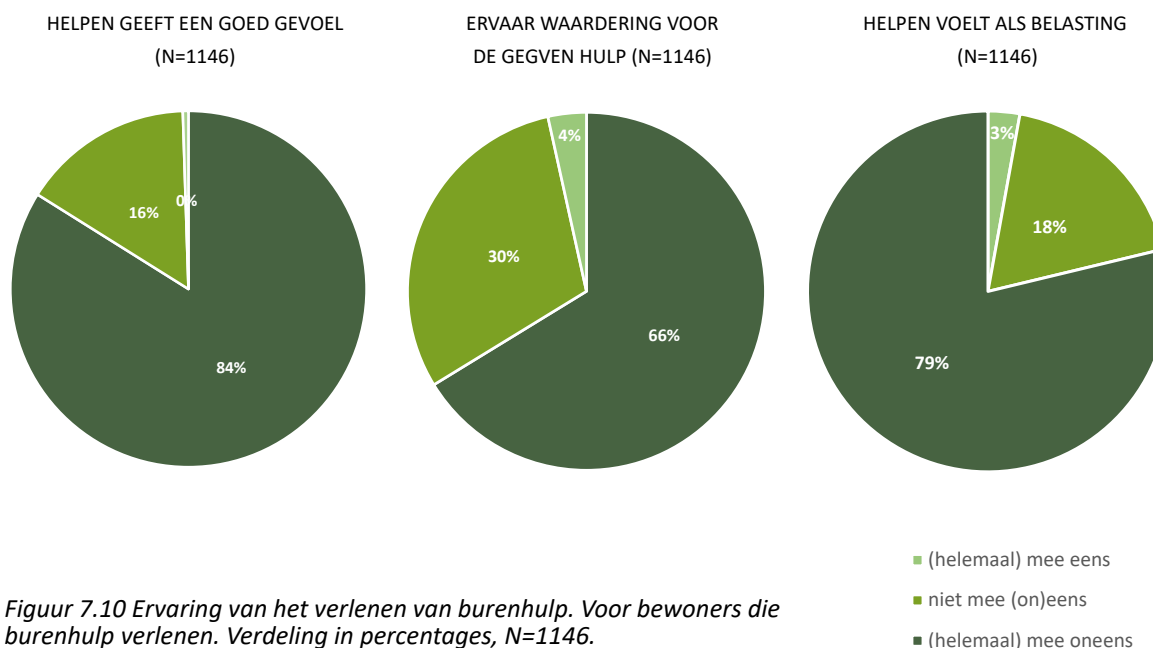
Net als bij ontvangen hulp zien we dat onder de groep bewoners die tenminste maandelijks hulp verleent, persoonlijke en emotionele hulp het vaakst voorkomen. Iets meer dan 40% van de bewoners die hulp verlenen geeft aan (ook) kennis en advies met medebewoners te delen. Daarnaast zien we dat praktische hulp en klusjes in of rondom het huis door relatief veel bewoners die hulp verlenen worden genoemd. Circa een derde van de bewoners die hulp verlenen geeft aan dat zij de post, planten en/of huisdieren verzorgen voor hun burens en een even groot aandeel bewoners geeft aan medebewoners wel eens ergens heen te brengen of op te halen.

Een kwart van de bewoners die hulp verlenen doet wel eens klusjes in of om het huis voor medebewoners, zoals iets ophangen of repareren. Net zoals ontvangen burenhulp heeft verleende burenhulp over het algemeen genomen een vrijblijvend en licht karakter.

Persoonlijke verzorging en verpleegkundige hulp, het regelen van (zorg)voorzieningen, en administratieve hulp, worden niet of nauwelijks door burenhulp verleend. Deze vormen van burenhulp zijn intiemer van aard, vereisen een vertrouwensband en hebben vaker een meer verplichtend en langdurig karakter. Dit laat zien dat burenhulp weliswaar in meer of mindere mate voor elkaar klaarstaan, maar dat er een duidelijke grens bestaat als het gaat om de aard van de hulp.

Hoe ervaren bewoners het verlenen van burenhulp?

Van de groep bewoners die burenhulp verleent (figuur 7.8) geeft het merendeel van de mensen aan dat dit hun een goed gevoel geeft (84%) (figuur 7.10). Dit geldt in iets mindere mate voor de waardering die zij hiervoor krijgen. 66% van de bewoners die hulp aan medebewoners verleent heeft het gevoel hier waardering voor te krijgen, in tegenstelling tot de 4% die aangeeft dit (helemaal) niet te ervaren. Slechts heel weinig bewoners geven aan het geven van hulp als een belasting te ervaren. In het algemeen lijkt het verlenen van burenhulp voor maar een zeer kleine groep (ook) negatieve ervaringen met zich mee te brengen.

Figuur 7.10 Ervaring van het verlenen van burenhulp. Voor bewoners die burenhulp verlenen. Verdeling in percentages, N=1146.

Grondgebonden woningen het walhalla onder de woonvormen?

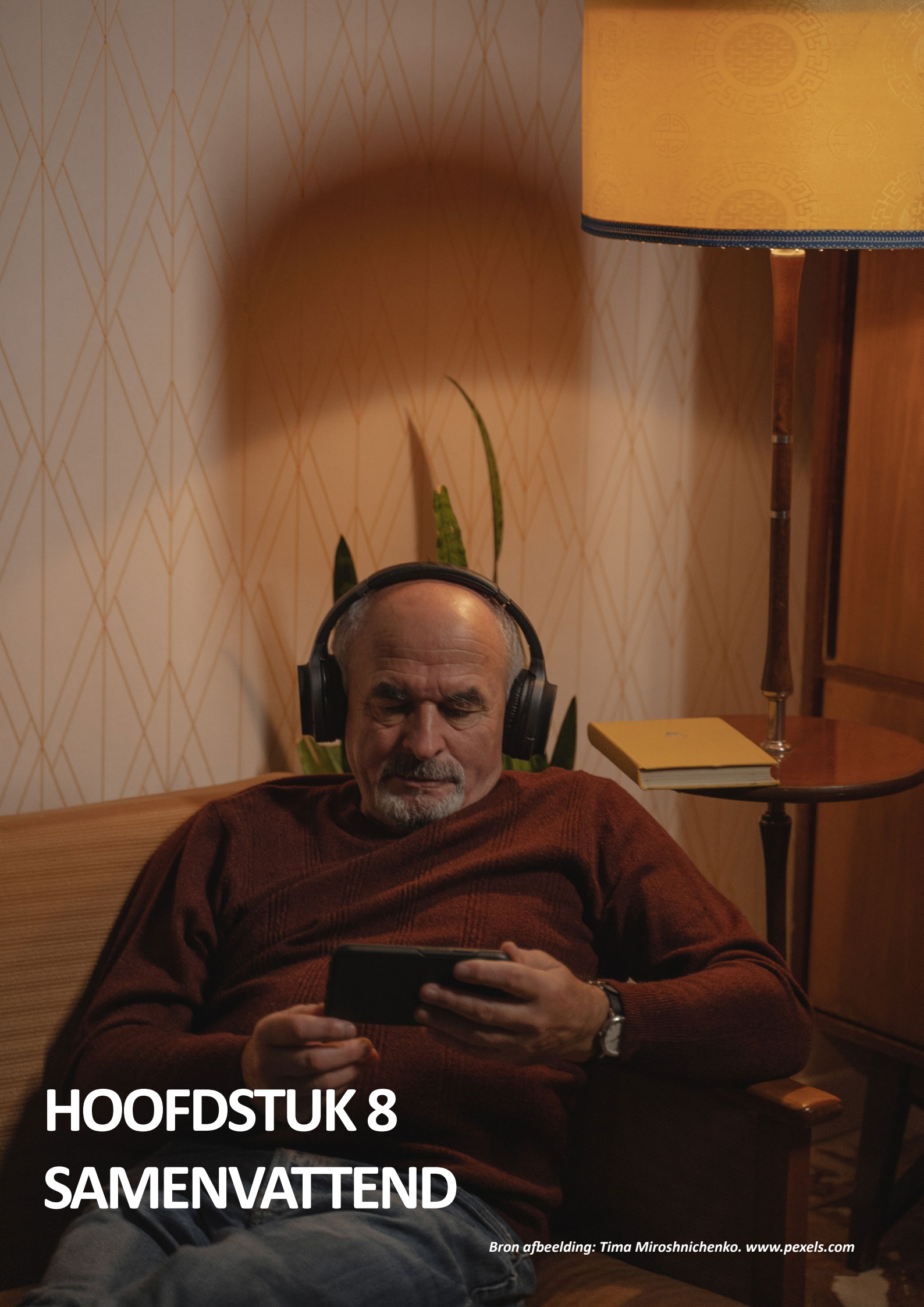
De *Grondgebonden woningen* lijken in meerdere opzichten een opvallend (positief) afwijkend beeld te geven als het gaat om het sociaal welbevinden van bewoners in hun woonomgeving. Bewoners van *Grondgebonden woningen* hebben relatief veel contact met hun burens, ervaren relatief veel sociale cohesie en ontvangen en geven relatief vaak burenhulp. De vraag waarom de *Grondgebonden woningen* in positief opzicht steeds afwijken is lastig te beantwoorden op basis van de data. Een mogelijke verklaring is dat dit komt doordat voor deze groep bewoners de vragen binnen het survey iets anders waren geformuleerd. Waar de vragen voor de bewoners van de andere woonvormen betrekking hebben op medebewoners en de situatie binnen het wooncomplex hebben de vragen voor de bewoners van de *Grondgebonden woning* betrekking op burens en de situatie in de buurt (zij wonen immers niet in een wooncomplex). Met andere woorden, de vragen zijn door de bewoners van *Grondgebonden woningen* op een ander schaalniveau beantwoord, wat consequenties kan hebben gehad voor de beantwoording ervan. De antwoorden van de bewoners van *Grondgebonden woningen* zijn hierdoor lastiger te vergelijken met die van de andere (geclusterde) woonvormen en voorzichtigheid met de interpretatie van de resultaten is dan ook gewenst.

Gaan bewoners in landelijke gebieden anders met elkaar om?

Onze resultaten laten zien dat huurders die wonen in niet of weinig stedelijke gebieden (omgevingsadressendichtheid van minder dan 1000) vaker dagelijks contact hebben met hun medebewoners en wat eerder geneigd zijn tot het verlenen van burenhulp dan huurders die wonen in meer stedelijke gebieden. Ook zien we dat bepaalde woonvormen vaker voorkomen in meer landelijk gebied (*Grondgebonden woningen*; *Ruimte voor recreatie*) en andere woonvormen juist vaker voorkomen in meer stedelijk gebied (*Hoogbouw zonder ontmoetingsruimte*; *Ruimte voor gelaagde gemeenschapsvorming*). De mate van stedelijkheid is dus tot op zekere hoogte gerelateerd aan de aanwezigheid van specifieke woonvormen. Ondanks deze samenhang zien we dat de beschreven verschillen tussen woonvormen in deze rapportage grotendeels stand houden als we controleren voor de mate van stedelijkheid.

Bron afbeelding: Ernst-Günther Krause. www.pexels.com

HOOFDSTUK 8

SAMENVATTEND

De vraagstelling die we met dit rapport hebben proberen te beantwoorden luidt:

Resulteren (diverse varianten van) geclusterd wonen in meer contact en cohesie onder bewoners, en werkt dit door in meer burenhulp en een verminderd risico op eenzaamheid?

Als we alle bevindingen die bovenstaand zijn beschreven in ogenschouw nemen dan kunnen we hieruit de volgende conclusies trekken:

Woonvormen verschillen naar de potentie voor ontmoeting

Naast wie er woont, maakt het voor de mate van het burenccontact ook uit waar men woont. Geclusterd wonen resulteert over het algemeen genomen in meer frequent contact tussen bewoners door het faciliteren van georganiseerde ontmoeting en het betrekken van bewoners bij de organisatie van de woongemeenschap. Dit zien we met name terug bij de geclusterde woonvormen *Ruimte voor recreatie* en *Ruimte voor betrokkenheid*, waarin ontmoeting tussen bewoners en betrokkenheid van bewoners zowel ruimtelijk als organisatorisch relatief meer worden ondersteund. De niet geclusterde woonvorm *Hoogbouw zonder ontmoetingsruimte* springt er vaker negatief uit: bewoners in deze woonvorm hebben relatief minder vaak (vriendschappelijk) contact, ook als we rekening houden met de samenstelling van de bewonersgroep. Alhoewel de *Grondgebonden woningen* overall een (positief) afwijkend beeld laten zien (meer contact, ervaren cohesie en burenhulp) zijn deze bevindingen echter lastiger te interpreteren (zie 'Grondgebonden woningen het walhalla onder de woonvormen?', pag. 52).

Opgemerkt moet worden dat naast georganiseerd contact ook spontaan contact erg belangrijk lijkt voor het sociaal welbevinden van bewoners. Waar georganiseerd contact wordt geassocieerd met meer vriendschappelijk en herhaaldelijk contact wordt spontaan contact ook wel verbonden aan een gevoel van vertrouwen en veiligheid. Ontmoetingsplekken die door de bewoners worden gezien als belangrijk voor het burenccontact hebben vaak betrekking op de (semi-)publieke ruimtes in en rondom wooncomplexen waar met name spontaan contact plaatsvindt. Het belang van deze plekken voor spontane ontmoeting wordt in al de typen woonvormen in soortgelijke mate onderkend.

Beter een goede buur dan een verre vriend?

Een belangrijke vraag is of het burenccontact dat ontstaat in de (geclusterde) woonvormen ook kan bijdragen aan het samen zelfredzaam zijn van de bewonersgroep. Als we kijken naar de burenhulp die plaatsvindt in het woongebouw dan zijn daar wel aanwijzingen voor. Als we rekening houden met wie er woont, dan zien we dat bewoners in drie van de vier geclusterde woonvormen en de *Grondgebonden woningen* vaker burenhulp verlenen dan bewoners van *Hoogbouw gebouwen zonder ontmoetingsruimte*. Hulp wordt niet alleen relatief vaak verleend, maar ook ontvangen in de *Grondgebonden woningen* en de geclusterde woonvorm *Ruimte voor betrokkenheid*. Opgemerkt moet worden dat het hier met name gaat om laagdrempelige en vrijblijvende vormen van burenhulp die zeker van belang kunnen zijn voor de ontvanger maar relatief weinig vragen van degene die hulp verleent. Vormen van burenhulp die een sterkere vertrouwensband of een hogere mate van intimiteit vereisen komen veel minder vaak voor.

Profiteert iedereen van geclusterd wonen?

Geclusterd wonen, en zeker de varianten *Ruimte voor betrokkenheid* en *Ruimte voor recreatie*, faciliteren burenccontact wat door lijkt te werken in een hogere mate van burenhulp. Een belangrijke vervolgvraag is dan of de voordelen van geclusterd wonen alle bewoners weten te bereiken. Op basis van de bevindingen moeten we hier echter een paar vraagtekens bij plaatsen. De bevindingen laten immers zien dat er een relatief kleine, maar toch substantiële groep bewoners is die geen tot nauwelijks contact heeft met medebewoners.

Deze groep bewoners lijkt enerzijds meer moeite te hebben met het aangaan van sociaal contact, maar daar anderzijds ook niet altijd behoefte aan te hebben. Tot de groep bewoners die geen of weinig contact heeft met medebewoners behoren relatief veel bewoners die minder ingebed zijn in de woonomgeving, maar ook daarbuiten een klein sociaal netwerk hebben en minder naar buiten gericht zijn. De woonomgeving lijkt ontmoeting voor deze groep bewoners minder goed te kunnen faciliteren. Een omgeving ingericht op ontmoeting is immers weinig effectief voor bewoners die niet openstaan voor (buren) contact of drempels ervaren bij het aangaan van contacten.

Naast de groep bewoners die zich wat afzijdig houdt van medebewoners is er ook duidelijk een groep bewoners te onderscheiden die een meer actieve rol spelen binnen de woongemeenschap. Zij staan meer open voor (buren)contact, hebben meer aansluiting bij hun medebewoners, zijn vaker betrokken bij activiteiten binnen de organisatie van hun woongemeenschap, en ontvangen en verlenen meer burenhulp. In geclusterde woonvormen, met fysieke en organisatorische ruimte voor ontmoeting en betrokkenheid, komen deze bewoners waarschijnlijk beter tot hun recht.

Grenzen aan de meerwaarde van geclusterd wonen

Naast een duidelijke meerwaarde laten de bevindingen ook zien dat er grenzen zijn aan de mogelijke opbrengsten van geclusterd wonen. Waar burencontact vaker voorkomt in bepaalde geclusterde woonvormen zien we dit niet terug als het gaat om de cohesie (of verbondenheid) die bewoners ervaren binnen hun woongebouw. De mate van ervaren cohesie, als we rekening houden met wie er woont, is soortgelijk in de meeste woonvormen. Een ruimte voor ontmoeten is zichtbaar niet automatisch een ruimte voor collectieve verbondenheid.

Wat we wel zien is dat (georganiseerd) contact en cohesie sterk zijn gerelateerd. Bewoners die meer (vriendschappelijk) contact hebben met medebewoners ervaren meer cohesie in hun woongebouw. Deze relatie tussen cohesie en contact kan echter wederkerig zijn. Bewoners die meer contact hebben ervaren meer cohesie, maar cohesie kan de bereidheid van bewoners om contact te zoeken met medebewoners ook bevorderen.

Ook de assumptie dat het risico op sociale eenzaamheid kleiner is in geclusterde woonvormen, waar sterker wordt ingestoken op ontmoeting, wordt grotendeels niet ondersteund door de data. Dit risico is bijna even hoog in niet-geclusterde en geclusterde wooncomplexen binnen de woningvoorraad van Woonzorg Nederland. Wel zien we dat het risico op sociale eenzaamheid wat minder hoog lijkt in de woonvorm *Ruimte voor ondersteuning*, waar vaker zorg- en welzijnsvoorzieningen in het gebouw aanwezig zijn. Op het individuele niveau zien we dat het risico op sociale eenzaamheid hoger is voor de groep bewoners die zich weinig verbonden voelt met medebewoners, maar ook buiten de woonomgeving meer sociaal geïsoleerd lijkt te zijn (omdat ze geen behoefte hebben aan contact of problemen ondervinden bij het aangaan van contact).

Bevindingen onder huurders van Woonzorg Nederland

De onderscheiden typen van geclusterd wonen zijn tot stand gekomen op basis van de woningvoorraad van Woonzorg Nederland. Ook de enquête naar de beleving en de behoeften van huurders met betrekking tot burencontact en (sociaal) welbevinden heeft plaatsgevonden onder huurders van deze woningcorporatie. Ondanks dat de in deze rapportage gepresenteerde bevindingen zouden kunnen verschillen voor huurders van een andere woningcorporatie, geeft het wel een beeld van de typen geclusterd wonen die voorkomen in de sociale huursector en de mogelijke sociale meerwaarde hiervan.

Toekomstige Woonvormen

De resultaten die in deze rapportage beschreven zijn hebben betrekking op de huidige woningvoorraad van Woonzorg Nederland en de beleving hiervan door zelfstandig wonende huurders (55+). Door Woonzorg Nederland wordt echter gewerkt aan het ontwikkelen en realiseren van nieuwe concepten voor geclusterd wonen. Het zou dan ook erg interessant zijn om in een latere fase te bekijken of deze nieuwe woonvormen soortgelijke of wellicht grotere effecten hebben op burenccontact, cohesie, burenhulp en sociale eenzaamheid.

Concluderend

Terugkomend op de vraagstelling kunnen we het volgende antwoord formuleren: Geclusterd wonen, met name de varianten *Ruimte voor recreatie* en *Ruimte voor betrokkenheid*, resulteert in meer contact tussen bewoners, maar is minder van invloed op de mate van cohesie die bewoners in hun woongebouw ervaren. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat in specifieke varianten van geclusterd wonen de hogere mate van (georganiseerd) contact tussen bewoners voorzichtig doorwerkt in meer burenhulp, zei het meer laagdrempelige en vrijblijvende vormen van hulp. Geclusterd wonen resulteert niet zozeer in een verminderd risico op sociale eenzaamheid. Samenvattend kunnen we concluderen dat geclusterd wonen zeker voordelen brengt als het gaat om de samenredzaamheid van de bewonersgroep en het sociaal welbevinden van bewoners, maar dat dit wel een duidelijke begrenzing kent. Het gaat om meer laagdrempelige vormen van contact en burenhulp. Ook brengt het alleen voordelen voor bewoners die hiervoor willen en kunnen openstaan.

Ter overweging

Tot slot rest de vraag wat de mogelijke consequenties zijn van bovenstaande bevindingen voor het woonbeleid van woningcorporaties. Zonder hier een eenduidig antwoord op te hebben stellen we afsluitend drie vragen aan de orde die, gezien de resultaten, aandacht verdienen in de lopende discussie over passend wonen voor senioren. De antwoorden op deze vragen zijn niet goed of fout, maar worden uiteindelijk bepaald door denkrichtingen, visie en bijbehorende beleidskeuzes.

Op basis van de bevindingen lijkt geclusterd wonen een rol te spelen in het faciliteren van contact en meer laagdrempelige burenhulp. Echter, dit lijkt in mindere mate het geval te zijn als het gaat om het bevorderen van sociale cohesie onder bewonersgroepen en het verminderen van het risico op sociale eenzaamheid.

1. Wat is voor woningcorporaties een wenselijke en haalbare opbrengst wanneer het gaat om de inzet op geclusterd wonen?

Geclusterd wonen levert mooie dingen op, zoals contact en burenhulp, voor de bewoners die hiervoor willen en kunnen openstaan. Wel wordt duidelijk dat deze meerwaarde niet alle bewoners betreft. Juist degenen die in sociaal opzicht meer geïsoleerd zijn hebben minder burenccontact en ontvangen minder burenhulp. Het creëren en organiseren van ruimte voor ontmoeting lijkt deze groep bewoners in mindere mate te kunnen ondersteunen / stimuleren in het aangaan van burenccontact. Dit omdat ze geen behoefte hebben aan contact, of omdat ze drempels ervaren bij het aangaan van dit contact.

2. In hoeverre kunnen en willen woningcorporaties en hun samenwerkingspartners relatief geïsoleerde huurders ondersteunen bij het aangaan van burenccontacten, mits zij hiervoor openstaan? (En welke interventies zijn daarbij passend?)

Geclusterd wonen lijkt ontmoeting en betrokkenheid onder bewoners te ondersteunen. Niet alleen de fysieke ruimte voor ontmoeten is hierbij van belang, maar ook de organisatorische ruimte die bewoners krijgen om zich actief in te zetten voor de woongemeenschap. Eerdere gesprekken die zijn gevoerd met zowel medewerkers als huurders van Woonzorg Nederland laten zien dat alleen het realiseren van een aantrekkelijke woonvorm met ontmoetingsruimte niet vanzelfsprekend resulteert in een hechte gemeenschap van bewoners. Het vormen van en bouwen aan een gemeenschap vergt tijd en energie, en stelt randvoorwaarden aan de collectieve capaciteiten van de bewonersgroep en de inspraak en ruimte die bewoners krijgen bij het vormgeven hiervan. Woningcorporaties hebben als primaire taak het zorgdragen voor passende huisvesting en het bieden van een veilige woonomgeving aan hun huurders. Bewonersconsulenten, wijkbeheerders, en (sociaal) beheerders houden zich naast het beheer en onderhoud van gebouwen echter ook vaker bezig met het ondersteunen van bewoners bij het bouwen aan een gemeenschap. Ze staan hierbij in direct contact met verschillende typen huurders met uiteenlopende capaciteiten en woonpreferenties.

3. Op welke wijze kunnen en willen woningcorporaties bewonersgroepen binnen wooncomplexen ondersteunen bij het zelf en samen functioneren, uitgaande van de uiteenlopende capaciteiten en woonvoorkeuren van huurders?

Het antwoord op bovenstaande vragen hangt voor een groot deel af van beleidskeuzes die gemaakt moeten worden door woningcorporaties dan wel betrokken stakeholders. De bevindingen van dit rapport en de hieraan gerelateerde discussiepunten kunnen hopelijk bijdragen aan het maatschappelijke gesprek over passende woonvormen voor senioren in de sociale huursector.

REFERENTIES

- CBS (2022). Vooral jongeren emotioneel eenzaam in 2021. www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/39/vooral-jongeren-emotioneel-eeenzaam-in-2021 (geraadpleegt op 17 april 2023).
- Choi, J. S., & Paulsson, J. (2011). Evaluation of Common Activity and Life in Swedish Cohousing Units. *International Journal of Human Ecology*, 12(2), 133–146.
- Fokkema, T., & Van Tilburg, T. (2006). *Aanpak van eenzaamheid: Helpt het? Een vergelijkend effect- en procesevaluatie-onderzoek naar interventies ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid onder ouderen* (Rapport no. 69). Nederlands interdisciplinair demografisch instituut.
- Hamers, K., Moor, N., Mohammadi, M., & Hendriks, A. (2023). Ruimtelijke en sociaal-organisatorische verschillen in geclusterd wonen. Een exploratie van varianten van geclusterde woonvormen voor senioren in de sociale huursector. *Geron. Tijdschrift over Ouder Worden & Samenleving*, 25(1).
- Lev-Wiesel, R. (2003). Indicators constituting the construct of 'perceived community cohesion.' *Community Development Journal*, 38(4), 332–343.
- Machielse, A., & Duyndam, J. (2020). Strategies of socially isolated older adults: Mechanisms of emergence and persistence. *Journal of Aging Studies*, 53, 1–7.
- Markle, E. (2015). Social support in the cohousing model of community: A mixed-methods analysis. *Community Development*, 46(5), 616–631.
- McCamant, K., & Durrett, C. (2011). Creating cohousing: Building sustainable communities.
- Ministerie van Volksgezondheid. (2022). *WOZO - Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen*. <https://open.overheid.nl/repository/ronl-63e851f8e45b8662a4d04b1d5832b98231d40670/1/pdf/wozo-programma-wonenondersteuning-en-zorg-voor-ouderen.pdf>
- Moor, N., Van Loon – Van der Logt, M., Hamers, K., & Mohammadi, M. (forthcoming). Grip op eenzaamheid en sociaal isolement in de sociale huursector. *Geron. Tijdschrift over ouder worden & samenleving*.
- Pedersen, M. (2015). Senior Co-Housing Communities in Denmark. *Journal of Housing For the Elderly*, 29(1–2), 126–145.
- Rusinovic, K. (2019). Senior Co-housing in the Netherlands: Benefits and drawbacks for its residents. In *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Vol. 16, Issue 19).
- Schoenmakers, E. (2019). Hoe wensen (oudere) mensen om te gaan met eenzaamheid? *TVZ Verpleegkd Prakt Wet*, 129, 19–21.
- Van Beuningen, J., Coumans, M., & Moonen, L. (2018). *Het meten van eenzaamheid*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Williams, J. (2005). Designing Neighbourhoods for Social Interaction: The Case of Cohousing. *Journal of Urban Design*, 10(2), 195–227.

DANKWOORD

Bij dit onderzoek zijn verschillende partijen betrokken geweest en hebben hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. Ten eerste willen wij Woonzorg Nederland bedanken voor het mogelijk maken van dit onderzoek en de prettige en constructieve samenwerking. Speciale dank gaat hierbij uit naar Cees van Boven, Arnold Pureveen, Anne van Grinsven, Arianne Hendriks, Lucien Palmboom en Jan Sweben. Daarnaast willen we alle bewonersconsulenten en andere medewerkers van Woonzorg Nederland bedanken die aan het onderzoek hebben bijgedragen, ofwel bij de dataverzameling, ofwel tijdens (één van) de klankbordgroep bijeenkomsten.

De dataverzameling onder huurders van Woonzorg Nederland heeft plaatsgevonden in samenwerking met MAGIS Marketing & Research (<https://magis.nl/>). Bij deze bedanken we Tanya Martinus en Roanne van de Wijngaart (MAGIS) voor het meedenken, de organisatie en uitvoering van de dataverzameling, en de prettige en constructieve overlegmomenten.

Tot slot willen we veel dank uitspreken naar de groep mensen die in dit onderzoek centraal staat, de zelfstandige huurders van Woonzorg Nederland. Zonder hun medewerking was dit onderzoek niet mogelijk geweest.